

Från OV-ordföljd till VO-ordföljd

En språkförändring med förhinder

1. Inledning

Under historisk tid övergår svenskan från att vara ett språk med objekt-verb som den dominerande ordföljden till att bli ett språk med praktiskt taget uteslutande verb-objekt-ordföljd. I enlighet med lingvistisk tradition talar jag i denna uppsats om OV-ordföljd respektive VO-ordföljd.

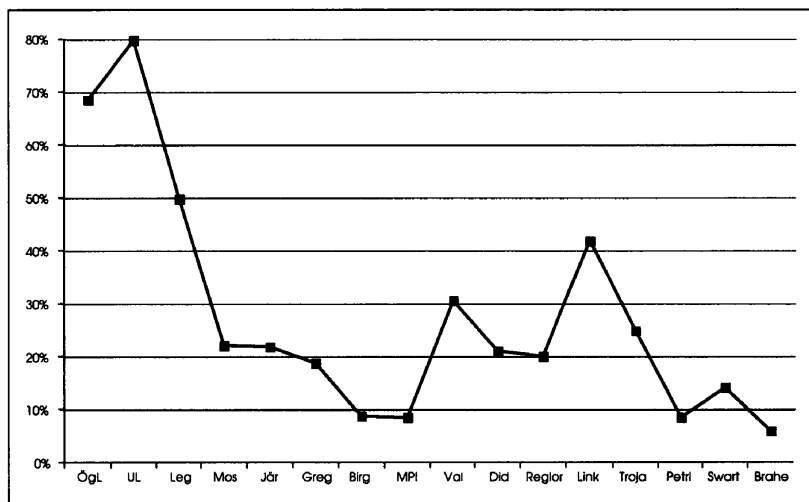
I sin undersökning av ordföljden mellan verbet och dess bestämningar i fornsvenskan skriver Wenning (1930, s. 66): "Verbalbestämningarnas ställning i förhållande till den infinita formen i sammansatt predikat ter sig vid ett första betraktande fullständigt regellös." Wenning visar dock att vissa regler kan uppställas. Hans undersökning utmynnar i vissa generaliseringar om vanligheten av framför- och efterställning av objekt och andra bundna led i förhållande till huvud verbet. Hans genomgång blir dock otillfredsställande för den som vill uppställa fasta regler för ordföljden. Ett syfte med denna uppsats är att visa på klarare regler för objektets placering i fornsvenskan.

Förändringen från OV-ordföljd till VO-ordföljd är ingen plötslig eller jämn övergång. Tvärtom strider denna språkförändring mot de vanliga språkförändringsmodeller som vi brukar anta. Vi tänker oss normalt att en språkförändring sker någorlunda jämnt över tiden, gärna i form av en S-kurva, så att språkförändringens förlopp är som hastigast i mitten av förändringen. OV-ordföljden i svenskan ser ut att försvinna under 1300-talet, men tycks sedan återkomma under 1400-

Denna uppsats är skriven inom ramen för projektet "Det nordiska artikelsystemet", vilket bekostas av HSFR. Jag tackar Ute Bohnacker, Cecilia Falk, Gunlög Josefsson, Christer Platzack och Henrik Rosenkvist för värdefulla kommentarer på en tidigare version av uppsatsen.

talet. Förändringen illustreras i Figur 1, för alla (icke-negerade) nominalfrasobjekt i mitt material.

Figur 1. OV-ordföljd i 16 svenska texter från 1280–1600

De data som ligger till grund för figur 1 kommer senare att granskas i detalj. Här visas figuren bara för att illustrera utvecklingen. Varje punkt i diagrammet representerar en text med mer än 140 belägg (sommiga har över tusen belägg), så variationerna kan knappast ses som krusningar på ytan.

Kurvan har ett oväntat utseende från teoretisk utgångspunkt. Att en språkform som nästan har försvunnit vinner ny kraft och åter blir vanlig är inte något vi förväntar oss. Som vi kommer att se, är återhämtningen för vissa kategorier ännu mer påtaglig än vad som framgår av figur 1.

I den här uppsatsen ska jag närmare granska hur OV-ordföljden försvinner under 1300-talet, hur den återvinner sin styrka under 1400-talet och vilka regler som gäller för framförställning av objektet. Jag undersöker objektens form och jag kommer att visa att vissa typer av nominalfraser faktiskt blir obligatoriskt efterställda mot slutet av 1300-talet, medan andra typer av nominalfraser gärna står före verbet även under 1400-talet. Jag ska också ge en strukturell förklaring till varför bara vissa typer av objekt kan stå före verbet under 1400-talet. Denna förklaring tar sin utgångspunkt i objektets form och gör enkelt uttryckt en skillnad mellan nominalfraser med artiklar och nominalfraser utan

artiklar. Jag kommer att visa att objekt med artiklar mycket konsekvent står efter verbet i yfsv. och änysv., medan objekt som i stället har pronomina determinerare kan stå på ömse sidor om verbet under denna tid.

2. Material

Det material jag valt att använda mig av för min huvudundersökning består av 16 texter från tiden 1280–1600. De presenteras nedan med uppgifter om original, handskrifter och omfång, efter det svenska originalets tillkomsttid. För uppgifter om exciperade utgåvor och sidor i dessa, se källförteckningen.

- ÖgL Östgötalagen, valda delar motsvarande halva textmassan. Original från 1280-talet, hskr. från ca 1350 (ca 24 800 ord).
- UL Upplandslagen, valda delar motsvarande halva textmassan. Original från 1297, hskr. några år yngre (ca 24 200 ord).
- Leg Fornsvenska legendariet, de delar som finns bevarade i Codex Bureanus, med undantag för ett versparti och ett senare tillkommet mirakel. Original från 1276–1307, hskr. från ca 1350 (ca 35 100 ord).
- Mos Pentateuchparafrazen. Bearbetning av moseböckerna. Original ca 1330, hskr. från 1502 (MB I B; ca 144 800 ord).
- Jär Järteckensboken. Översättning från latin. Hskr. från 1385, originalet förmodligen något tidigare (ca 28 800 ord).
- Greg Gregorius av Armenien. Original från slutet av 1300-talet, hskr. A från ca 1420, hskr. D (använd för A:s lakuner) från ca 1450 (ca 19 000 ord).
- Birg Birgittas uppenbarelser, Bok 1–3. Översättning från latinet. Original från slutet av 1400-talet, hskr. från början av 1400-talet (ca 106 600 ord).
- MP I Den äldsta postillan. Den första tredjedelen av texten (t.o.m. första söndagen efter påsk). Original ca 1400, hskr. från början av 1400-talet (ca 27 900 ord).
- Val Namnlös och Valentin. Översättning från tyska. Original från ca 1450, hskr. några få år yngre (ca 15 200 ord).
- Did Didrik af Bern. Hand A, drygt hälften av texten. Översättning från fornnorska. Original från 1450-talet, hskr. från slutet av 1400-talet (ca 53 200 ord).
- Regl Constitutiones, St Augustini Regel, Lucidarium. Original och hskr. från andra halvan av 1400-talet (ca 21 500 ord).
- Link Linköpingslegendariet. De 15 första legenderna, översatta från latin och tyska av Nils Ragvaldi. Original från slutet av 1400-talet, hskr.

	från 1526 (ca 49 300 ord).
Troja	Historia Trojana. Ungefär halva texten (s. 1–173). Översättning från latin. Originalhskr. från 1529 (ca 44 200 ord).
Petri	Olaus Petris krönika. Original från 1530-talet, hskr. från 1540-talet (ca 108 000 ord).
Swart	Peder Swarts krönika. Originalhskr. från 1560 (ca 51 900 ord).
Brahe	Per Brahes krönika. Original från 1580-talet, samtida hskr. (ca 26 300 ord).

Samtliga dessa texter föreligger i dataformat och har kunnat excerperas maskinellt.¹ Texterna representerar olika genrer. Från äldre fornsvensk tid finns lagar och religiös prosa. Från yngre fornsvensk tid finns profana prosaberättelser samt religiös prosa i form av uppenbarelser, legender, postilla och klosterreglor. Texterna från äldre nysvensk tid är tre historiska krönikor. Spridningen på olika genrer från olika tider kan tyckas begränsad och man bör vara vaksam på detta. Det visar sig emellertid att OV-ordföljden i de religiösa texterna från slutet av 1400-talet stämmer bättre överens med profana texter från denna tid än med äldre religiösa texter. Detta pekar på att det drag jag undersöker inte är så genreberoende. Jag kommer att utgå från att texterna kan säga något om den kronologiska utvecklingen.

Emellanåt slår jag ihop flera texter i större grupper för att få fler belägg, och därmed säkrare resultat. Jag delar in dem på följande sätt.

Lagar	Östgötalagen och Upplandslagen
Mos-Leg	Fornsvenska legendariet och Pentateuchparafrazen
Tidig yfsv	Järteckensboken, Gregorius av Armenien, Birgittas uppenbarelser och den äldsta postillan
Sen yfsv	Namnlös och Valentin, Didrik av Bern, Klosterreglor, Linköpingslegendariet samt Historia Trojana
Tidig änysv	Olaus Petris, Peder Swarts och Per Brahes krönikor.

¹ Mos, Birg och Val är tillkomna inom projektet Källtext vid institutionen för svenska i Göteborg. Dessa saknar dock vissa sidor och har många korrekturfel. Jag har skrivit in de saknade sidorna, och dessutom har jag rättat åtskilliga korrekturfel. Textfilen "Reglor" är huvudsakligen tillkommen vid samma projekt, men har gjorts fullständig av mig. Swart och Brahe har tillkommit inom projektet "Bidrag till en nysvensk textbank på data" vid institutionen för nordiska språk i Uppsala, och Petri har tillkommit inom projektet "Äldre nysvensk textdatabas" vid institutionen för nordiska språk i Lund. Större delen av Did har skrivits in med hjälp av pengar från Lunds universitet (en mindre del har jag själv skrivit in). De övriga åtta texterna har jag själv skrivit eller skannat in. Jag tackar alla som på olika sätt har ställt textfiler till mitt förfogande.

Observera att jag har fört Historia Trojana till yngre fornsvenska trots att den översattes 1529. Lagarna omfattar ca 50.000 ord. De övriga grupperna är tämligen jämnstora och omfattar alla ca 180 000–185 000 ord.

Utöver texterna i denna undersökning har jag också gjort mindre kontrollundersökningar av andra texter. Dessa texter presenteras på vederbörlig plats (avsnitt 4.4 och 7.5).

Både i genomgången av excerperingsprinciperna och av själva resultatredovisningen ger jag en mängd exempel. I dessa har jag för tydlighetens skull svärtat finit och infinit verb samt strukit under relevanta objekt. Lagarna hänvisas till med balk och flock, övriga texter med sida i utgåvan.

3. Excerperingsprinciper

För att göra ett rimligt urval av syntaktiska strukturer som kan avslöja den underliggande ordningen mellan verb och objekt krävs en del diskussion om satsstrukturen i äldre svenska. Jag inleder med en diskussion av denna i avsnitt 3.1. Sedan fortsätter jag i avsnitt 3.2. med att diskutera vilka typer av komplement som är rimliga att söka efter. I avsnitt 3.3. diskuterar jag vilka konstruktioner och verb som är relevanta. Till sist går jag in på en vidareindelning av de olika objekten i avsnitt 3.4. I det sista avsnittet (3.5) sammanfattar jag diskussionen och ger en samlad definition av vilka verb-objektkonstellationer som har undersökts.

3.1. Satsstrukturen i äldre svenska

I detta avsnitt beskriver jag i ett Diderichsenskt satsschema den grundläggande ordföljden i äldre svenska. En av de viktigaste insikterna som generativ grammatik levererat under de senaste tjugo åren är att skillnaden mellan huvudsatsordföljd och bisatsordföljd i språk som tyska och svenska kan beskrivas i en gemensam satsstruktur. Iakttagelsen går tillbaka på den Besten (1983) och andra. För svenska har insikten implementerats främst av Platzack (1986a, 1986b). I Platzack (1986c) illustreras grundtankarna med hjälp av ett satsschema. Den främsta skillnaden mellan huvudsatser och bisatser blir här att subjunktioner i bisatser intar den position som det finita verbet har i huvudsatser. Omtolkat till satsschemat kan strukturen för huvud- och

bisatser beskrivas på följande sätt. Jag bortser här från extraponeeringsfältet.

Figur 2. Satsschema för nusvenska

Fundament	V1	N1	A1	V2	N2	A2
Han	kunde		inte	höra	henne	sedan
Sedan	kunde	han	inte	höra	henne	
	att	han	inte	kunde höra	henne	sedan

I schemat ovan deriverar vi omedelbart den rätta bisatsordföljden. Resultatet för tyska och holländska blir detsamma, men med den skillnaden att A2 och N2 står framför V2 i dessa språk och att det finita verbet står sist om det står i V2-fältet.

I fornsvenska har huvudsatser och bisatser samma ordningsföljd mellan finit verb och satsadverbial. De skiljer sig däremot åt i andra avseenden (inversion, kilposition etc.). Diderichsens satsschema kan då användas för både huvudsats och bisats om vi inför en verbposition mellan subjekt och satsadverbial. Denna mellanposition för finit verb i bisats kallar jag V1b. Om vi också tar hänsyn till fornsvenskans möjlighet att placera objektet före infinit verb, krävs också en objektsposition framför V2-positionen.

Figur 3. Satsschema för fornsvenska

Fundament	V1a	N1	V1b	A1	N2a	V2	N2b	A2
Han	kunde			ey	hona	höra		sidhan
Han	kunde			ey		höra	hona	sidhan
Sidhan	kunde	han		ey	hona	höra		
Sidhan	kunde	han		ey		höra	hona	
	at	han	kunde	ey	hona	höra		sidhan
	at	han	kunde	ey		höra	hona	sidhan

I denna uppsats är det positionerna N2a och N2b som intresserar oss. Båda är möjliga positioner för objekt i äldre svenska. Jag har också tagit med de satser där objektet står i extraposition (dvs. efter A2-positionen). Om sådana objekt är högerflyttade eller inte är för närvarande ett hett debatterat ämne. Richard Kayne har förslagit att högerflyttning inte är möjlig över huvud taget i mänskliga språk (Kayne 1995, se särskilt s. 117–128). För att göra undersökningen så litet teoribunden som möjligt har jag tagit med objekt i extraposition, men haft uppsikt på dem.

Led som står i Fundamentet och N₁ är alltså inte intressanta. Jag har därmed räknat bort alla topikaliserade objekt (som i (1) nedan) och alla objekt i kilpositionen i subjektslösa satser (som i (2)).² Även andra fall då objektet står före det finita verbet i bisats har borträknats. Detta förekommer främst med pronominella subjekt, s.k. pronominalkil (termen från Pettersson 1988; som i (3)), men också där subjektet är en vanlig nominalfras (som i (4)). Satser som de i (1)–(4) räknas alltså inte alls med.

- (1) böm skal soknari taka (ÖgL, KrB 21)
thet moste man altijdh med swerdhe förswara (Petri 57)
- (2) fran them som hona vildo swika (Birg 270)
qwinnan som skadhan haffde faat (Link 289)
på dem, som thett skulle fordra och beskerma (Brahe 38)
- (3) at han aengen kost gat haldet (Leg 18)
stora oc mangha dygdher hon sik haffde öwath wti (Link 446)
- (4) Nar troyaner thetta fyngo höra (Troja 144)
När Westergöterne thet fingo höra (Petri 49)

Under 1400- och 1500-talen finns det också satser där det infinita verbet står före det finita. Dessa går inte att infoga i satsschemat ovan, utan måste behandlas separat. I dessa satser står objektet nästan alltid före båda verben (som i (5) nedan), men det kan också någon enstaka gång stå efter dem (som i (6)). Ofta är det då tyngre led.

- (5) som gudz ängil them kwngiort haffde, (Link 159)
at han sådana handel icke gilla skulle, (Petri 173)
- (6) at han egh glöma skulle sins fadhers bodh oc wilia (Link 293)
at thet förderffuat haffuer bådhe Land och städher (Petri 14)

Objektet står här aldrig mellan de båda verben. OV-frekvensen i dessa satser är alltså närmare 100 %. Därför räknar jag inte in denna typ i min huvudundersökning. Den skulle i sådana fall bara dölja den variation som finns i satser med finit verb före det infinita. Denna typ av satser är emellertid relevant för språkförändringen i stort, och jag återkommer till den i avnitt 7.3.

² Kilpositionen kan beroende på teoretiska utgångspunkter antingen ses som en speciell position mellan N₁ och A₁, eller som liktydig med N₁-positionen.

3.2. Komplementstyper

Jag begränsar undersökningen till verbkomplement. Den språkförändring vi är intresserade av här sker bara vid verb. Många adjektiv kan ju än idag ta sitt objekt till vänster (Platzack 1982). Det är också uppenbart att prepositionernas komplement (rektionerna) är helt opåverkade av den förändring som vi här ska diskutera.

I vissa fall är det svårt att avgöra objektets status. Jag har valt att räkna även objekt vars tematiska roll bestäms helt eller delvis av ett sekundärt predikat, såsom t.ex. vid objekt med infinitiv, objektiv predikativ eller relationell prepositionsfras, dvs. en prepositionsfras där rektionen ger en tematisk roll till ett annat led i satsen.

- (7) Nar drachen fik see honom komma böriade han ... (Troja 21)
iach haffuer mykit hört aff henne warä sakt (Val 156)
- (8) iak skal göra han fråghan (Mos 245)
at han wili os hela oc helbrigdha göra (Link 196)
- (9) Hännä fadhur wilde giva hona enom ungom rikom man til hustru
(Jär 88)
hwro han skulle sända en häär grechomen tiill skade (Troja 47)

Denna typ av objekt varierar mellan OV- och VO-ordföljd på till synes samma sätt som "riktiga" objekt. I vissa fall uppstår tveksamheter, t.ex. då verbet normalt inte tar objekt, såsom i nusvenskans *komma ngn till hjälp*. Verbet *komma* är ju normalt intransitivt och objektet tycks snarast få sin tematiska roll från verbalabstrakten *hjälp* (hjälp åt ngn). I många andra fall tycks objektet få sin tematiska roll från båda hållen. Jag har valt att utesluta endast sådana nominalfraser som helt får sin tematiska roll från det sekundära predikatet och som dessutom står extraponerade, såsom i (10).

- (10) a syunda aare skalt thu läta hona lidugha fatikom mannom til hiälp (Mos 263)

Bisatser och infinitivfraser som objekt uppvisar stor enhetlighet i alla texter; de står alltid efter det infinita verbet. Jag har inte påträffat ett enda motexempel mot detta, och jag kommer därför att utgå från att satsformade objekt obligatoriskt är efterställda i hela svenskans skrivna historia. Bisatserna ingår i materialet, men materialet har inte kvantifierats i detta avseende eftersom det är helt entydigt.

Egentliga subjekt är också verbkomplement. I ett fall som i (11) är det helt klart att det nominativa ledet är ett egentligt subjekt.

- (11) at them brödromin . . . skal koma en vedheman (Birg 360)
 ty ther aff pläghar vpkomma haat och affwndh (Petri 23)

Om motsvarande nominativa led däremot står före verbet är situationen en annan. Eftersom formellt *det* i subjekspositionen inte förekommer förrän under 1600-talet (se Falk 1993, s. 267 ff.) blir egentliga subjekt i praktiken ofta omöjliga att skilja från vanliga personliga subjekt. I satser som i (12) kan *gömare* och *kärlig* vara såväl vanligt personligt subjekt som preverbalt egentligt subjekt.

- (12) Sidhan skulu gömara koma hulke som granlika skulu skodha (Birg 360)
 tolket örlig oc krij Aff hwilka kan ey kärlig komma (Troja 166)

Vi har ingen användning för kategorier som bara kan identifieras i postverbal position.

Prepositionsobjekt och subjektiva predikativ är andra verbkomplement som kunde vara naturliga att undersöka i detta sammanhang. Jag har dock uteslutit båda typerna på grund av gränsdragningsproblem. Att skilja valensbundna prepositionsobjekt från fria adverbiala prepositionsfraser i äldre språk skulle ge så många osäkra klassificeringar att en sådan undersökning skulle få begränsat värde. Subjektiva predikativ är lättare att identifiera, men har ändå uteslutits på grund av problemen med gränsdragningen mot egentligt subjekt.

Sammanfattningsvis ingår bara objekt till verb i undersökningen. Indirekt och direkt objekt räknas var för sig, och bitransitiva verb får därmed två belägg. I fornsvenska är ordningen mellan de två typerna av objekt inte fast, och båda kan stå på ömse sidor om verbet. Alla teoretiskt möjliga ordningar mellan infinit verb, indirekt objekt och direkt objekt finns belagda. I (13)–(15) ges exempel på samtliga ordföljder (IV=infinitt verb, IO=indirekt objekt, OO=direkt objekt).

- (13) ællr börn theræ kunnu hanum nokot giöræ (UL, Mb 6)
 IO-OO-IV
 at hon aldrig skulde thz nakrom sighia (Link 446) OO-IO-IV
 (14) at han skal tässom sonenom giffwa sin signilse (Mos 164)
 IO-IV-OO

wi skulom thz dyur offra varom hërra oc gudhi (Mos 229)

OO-IV-IO

(15) att Hans Maiesteet icke wille göra them then skammen (Swart 82)

IV-IO-OO

ok iak skal siunga bästha loff gudz nampne (MPI 9) IV-OO-IO

Exemplen i (13) representerar vardera två belägg på OV-ordföljd. Exemplen i (14) representerar vardera ett OV- och ett VO-belägg, medan exemplen i (15) har vardera två VO-belägg.

3.3. Verb- och satstyper

Vi har nu begränsat undersökningen till nominalfrasobjekt till verb. Finita verb i svenskan står alltid i V₁-positionen i huvudsatser. I bisatser står verbet i fornsvenskan i V_{1b}-positionen, dvs. vi har verbet före satsadverbialiet i bisats (jfr figur 3 ovan). Först i slutet av 1400-talet finner vi exempel på modern bisatsordföljd, och även under 1500-talet är det vanligt med den gamla bisatsordföljden (Falk 1993, s. 172 ff.). Detta innebär att finita verb praktiskt taget aldrig står i baspositionen i yfsv., och att de i tidig änysv. bara står där i bisatser. Därför har jag enbart studerat objektets position i förhållande till infinita huvudverb. Vi bör hålla i minnet att texter där modern bisatsordföljd är vanlig borde uppvisa en lägre OV-frekvens, eftersom de bisatser som har objektet i N_{2a} har detta framför det finita verbet, en typ av satser som borträknats ur undersökningen.

Även bland de infinita huvudverben måste vissa begränsningar göras. I fornsvenska infinitivfraser kan ett objekt stå före infinitivmärket, mellan infinitivmärket och verbet eller (förstås) efter verbet.

(16) han hauær egh uitzorþ mera at uæria æn ... (ÖgL, Byb 29)

wi dwaldum nokræ swa stund thæssæ bön at höræ. (UL, Stadf)

ok saghþe sik sændan a guz væghna þøm at frælsa. (Leg 492)

så at han widh fäm åår hade vmgått ther vm, oss at förrådha, (Petri 213)

(17) Saloghar man har nõdde þik tel at þæt vptaca (Leg 520)

ok vurdho sidhan girughare än för at alt atirhalda (Jär 126)

nar hon til byria at fruct bära (Birg 292)

at Erchebispn hade inghen macht at noghon banlysa, (Petri 219)

(18) ok sænde mik at løsa thin band (Leg 175)

Än tha tok han til at spöria radh af sinom mannom (Greg 264)

Tha kommen alla til kirkionna at höra mässona (Regl 88)
at han skulle tilstädia sina fougтар at thaga någen sacköra (Brahe
44)

Det är tydligt att OV-ordföljd i infinitivfras förekommer ofta i lagtexterna, och det finns en hel del exempel i Mos och Leg, även om VO-strukturerna redan här är i förkrossande majoritet.³ Därutöver finner vi bara enstaka exempel. Det är mycket ovanligt under yngre fornsvensk och äldre nysvensk tid med konstruktioner av den typ som illustreras i (16)–(17).

Över huvud taget har vi dålig kunskap om strukturen i infinitivfraser; variationen i de nordiska språken ger inte samma tydliga bild för dessa som för finita satser. I danska och norska kan adverbial placeras före infinitivmärket. I nutida isländska står det infinitiva verbet i V1b-positionen (Sigurdsson 1989, s. 49 ff.), dvs. före satsadverbiale. Sådana exempel går också att finna i min korpus, även om de är mycket få; jag har bara funnit denna typ i Mos.

- (19) byudhir oss the hælga script at **göra** ey hældir varom næsta men
(Mos 352)
Thridhia skæl thz ær mykin pyna at **magha** ey faa thz man lystir
til. (Mos 89)
at enghin ær loffwat at **lyuga** ey før siælfsins æller annars liff (Mos
211)
Nw ær thz enghin sidhir at **æta** bradelica sin mat (Mos 386)

Infinitivfraser som de i (19) ovan har verbet i V1b, och därmed kommer skillnaden mellan N2a- och N2b-positionerna att bli osynlig. Jag har därför beslutat att inte ta med infinitivfraser i huvudundersökningen.

Valet att utesluta infinitivfraser skapar i sin tur ett gränsdragningsproblem mellan verb som tar en verbfras som komplement (hjälpverb) och verb som tar en infinitivfras som komplement. Jag antar att äldre svenska, liksom nusvenska, kan stryka infinitivmärket efter många verb (t.ex. vid *begynna*, *bidhia*, *mena*).⁴ Därmed blir utsatt infinitivmärke

³ I lagarna har något mer än hälften av beläggen OV-ordföljd (som i (16) och (17)), medan enbart knappt 5 % av beläggen i Mos och Leg har denna ordföljd.

⁴ Wessén (1956, s. 140) ger några exempel på modalt hjälpverb (*skola*, *kunna*) följt av infinitivmärke. Exempelen är från lagspråket, och även där tycks de vara mycket sällsynta.

bara brukbart som ett frekvenskriterium för att avgöra vilka verb som ska klassas som hjälpverb. I fornsvenska har vi dock god hjälp av det faktum jag påpekade ovan, nämligen att satsformade objekt aldrig står före huvud verbet. Satsformade led står heller inte i kilpositionen, och därmed borde vi i fornsvenska finna infinita verb före finit hjälpverb men inte före verb som tar infinitivfras. Med andra ord antas infinitivfraser inte kunna stå i OV-positionen (N2a) eller kilpositionen ens om infinitivmärket är struket. Infinit verb i kilpositionen är generellt sett ovanligt, men finns under hela den undersökta perioden. Verb-sist-satser med två verb har (per definition) alltid infinitiven före det finta verbet, men börjar å andra sidan inte dyka upp i texterna förrän vid mitten av 1400-talet. I mitt material finner jag följande verb i finit form efter infinitiv (siffran efter verbet anger antalet belägg i min huvudundersökning).

(20)	böra	3	moste	3
	kunna	126	plägga	20
	lata	3	skola	164
	magha	32	wilia	89

För övrigt har jag inte funnit några finita verb efter infinitiv. Således saknas verb som *bruka*, *byria*, *formagha*, (*for*)*sökia*, *thänkia*. Av verben i (20) ovan är tre mycket sparsamt företrädda. Två av dessa, *böra* och *lata*, har jag uteslutit ur undersökningen. För det första borträknas *bör* eftersom det normalt delar ut kasus (dativ) till sin UPPLEVARE. Konstruktioner med *böra* blir alltså opersonliga och då är argumentens status mycket svår att avgöra (se närmare nedan). För det andra borträknas verbet *låta*; det har två hjälpverblika användningar i fornsvenska, liksom i nusvenska. Den ena (medgivande varianten; *tilllåta*) tar ett huvudverb som kan ha två argument (*låta någon göra ngt*). Den andra är kausativ, och i den användningen saknar huvud verbet sin yttre tematiska roll (*låta göra ngt*). I det senare fallet kan emellertid modern danska och norska ha objektet före verbet, och det ser alltså ut som om detta verb inte följer den allmänna övergången till VO-ordföljd i de skandinaviska språken. I vissa fall är det inte möjligt att skilja de två typerna av *låta* åt. Jag har därför uteslutit verbet helt och hållet. Det sista verbet med låg frekvens av efterställning, *moste*, har däremot medräknats. Verbet är ett sent lån från lågtyskan och förekommer därför bara i de yngre texterna.

Däremot har jag tagit med tre verb som inte är belagda efter infini-

tiv i mitt material. Verben *fa* (*få*), *mona* och *äggha* har behandlats som hjälpverb eftersom de uppträder så ofta före ren infinitiv. *Fa* och *äggha* är förvisso väl belagda med infinitivfras (med *at*), men jag har här funnit dem så frekvent i de äldre texterna att jag velat ha med dem. *Få* är belagt i verb-sistsatser i andra äldre nysvenska texter (t.ex. Gyllenhielm). Att det saknas belägg på *mona* och *äggha* efter infinitiv kan bero på att de främst används i de äldre texterna, där verb-sist-satserna i princip saknas.

Bland de verb som regelmässigt följs av verb i infinitiv utan infinitivmärke har således följande räknats som hjälpverb.

(21) *fa, kunna, magha, mona, måste, pläggha, skula, vilia, äggha*

Verben *vara* och *vardha/bliva* följs nästan alltid av subjektiv predikativ. De få gånger de följs av infinitiv har de ibland infinitivmärke. De har därför inte medräknats i undersökningen.

De två verb som regelmässigt följs av aktivt particip är *hava* och *gita*. *Hava* är det allra vanligaste verbet i verb-sist-satser (591 belägg).⁵ Verbet *gita* är bara belagt en gång i verb-sist-sats. Detta beror säkert på att *gita* är mindre vanligt i de yngre texterna, där verb-sist-satserna börjar förekomma. Således räknas verben i (22) som hjälpverb.

(22) *hava, gita*

Ett potentiellt problem med *hava* är att det i nusvenska kan ta ett preteritum particip som i (23) nedan. Se senast Egerland (1996, främst s. 113–122).

(23) han har sina skjortor strukna
hon hade trikoloren målad över hela ansiktet

Konstruktionen, som jag i fortsättningen kallar *hava* + *passivt particip*, kan bli omöjlig att skilja från konstruktioner med temporalt *hava* då objektet står i neutrum singular ackusativ. I sådana fall är participets form detsamma som för temporalt *hava*. Som bekant skiljer man i fornsvenska inte konsekvent mellan en supinum- och en participform.

⁵ Verbet *hava* följs någon gång också av infinitiv, men det har då inte räknats som hjälpverb.

- (24) Han har huset byggt
 Hon har detta märke inristat i pannan

Trots denna möjliga tvetydighet har jag beslutat att ta med alla *hava* med neutralt preteritum particip, dels för att *hava* är ett så frekvent verb att det annars skulle minska materialet avsevärt, dels för att konstruktionen i (23)–(24) är sällsynt; Egerland (1996) visar att de semantiska och syntaktiska restriktionerna på konstruktionen är ganska omfattande. Det är dessutom fullt möjligt att skilja konstruktionen från den temporala konstruktionen i de allra flesta fall. I resultatredovisningen nedan kommer jag att peka på några fall som troligen hör hit.

Jag har vidare begränsat undersökningen till konstruktioner med ett hjälpverb. Med de förutsättningar jag har för satsstrukturen kommer nämligen infinita hjälpverb att stå i V₂-positionen. Det är inte självklart att en verbfras som är komplement till ett infinit verb har samma objektspositioner som ett vanligt huvudverb i V₂. Med andra ord vet vi inte om ett infinit hjälpverb följs av samma typ av fras som ett finit hjälpverb följs av.

Jag har vidare valt att utesluta objekt i passiva satsar helt och hållet. För det första är det ju bara bitransitiva verb som kommer ifråga eftersom monotransitiva verb i passiv saknar objekt. Vid bitransitiva verb övergår normalt akkusativen till nominativ, medan däremot dativen bibehålles i passiv sats; se (25) nedan. I sådana fall kan man i modern isländska klart visa att dativen är subjekt, medan frågan är nästan omöjlig att avgöra i de äldre språken. Samma problem uppstår med opersonliga verb, såsom i (26).

- (25) *vm nakrom giffs thrankt fingir gul* (Birg 401)
 Än afgudha dyrkarom **skal gifwas** blygdh ok skam (Greg 279)
 (26) *thz skal idhir tyckia o naturlik fødha* (Mos 278)
 her **haffuer** tik länge ephther **hunghrat** (Did 289)

Dessa verbkonstruktioner har i modern isländska helt klart oblika subjekt (se t.ex. Sigurðsson 1989). Det är emellertid oklart vilken funktion det dativa ledet har i äldre skandinaviska språk (se senast Rönvaldsson 1991 och Falk 1997, kap. 2). Falks genomgång av subjektstesten i fornsvenska ger inte några klara utslag. Man kan inte visa att dessa dativer är subjekt. De har dock en normaldistribution som klart skiljer dem från vanliga objekt. Detta kan bero på att de är

subjekt, men det kan också bero på att de är det högsta argumentet till sitt predikat. Det andra ledet i denna typ av konstruktioner står normalt i nominativ. Det kan stå både i objektspositionen och i andra positioner. Det är därför klart att argument i passiva satser och i opersonliga konstruktioner bör räknas bort ur undersökningen.

Då jag på detta sätt har uteslutit alla passiva infinitiver och particip har jag av excerperingstekniska skäl även uteslutit deponens och reflexiva s-former. Dessa är fåtaliga och många av dem är intransitiva. Det utgör alltså ingen större förlust att utesluta dem, samtidigt som jag kunnat undvika excerpering av alla s-former och de gränsdragningsproblem som det skulle innebära att skilja ut de två typerna från vanliga passiva verb.

Då vi nu räknat bort såväl opersonliga verb som passiva konstruktioner samt verb med egentligt subjekt och subjektivt predikativ, innebär detta att alla komplement som står i nominativ uteslutits från undersökningen.

Till sist har jag måst ta ställning till koordinationsfraser. Problem uppstår framför allt då två verbfraser är koordinerade. Det är då svårt att veta om den gängse preverbala objektspositionen ingår i det som är koordinerat. Jag har valt att helt och hållet utesluta det andra samordnade ledet och enbart se till det som föregår konjunktionen. Detta innebär att endast de understrukna objekten i (27) nedan har räknats. I exemplen i (28) har inga objekt räknats.

(27) nar vi hafuum vara syndhe bättrat oc gudz licama takith (MP I 100)

at the skulde them dräpa. ok beholla thera haffuor (Did 90)

þa uill hin af hugga træn ok síþan iorþ ryþia (ÖgL, ByB 33)

Wilen j lydha minom ordom oc göma mina sät (Mos 253)

(28) at the skulin ey fructsamlíka leta ok finna helsona (Birg 381)

Tå hade Söffrin [...] ropat och priisadt then hoffman thet giorde (Swart 39)

Excerperingen har skett maskinellt. Jag har sökt samtliga ord som slutar på *-a*, eller *-å* i alla texter (i UL och Val även alla ord på *-ä*) samt verben *se*, *tro*, *bo* och *fly* (i olika stavningar). Jag har också sökt samtliga ord som slutar på *-t/-th* eller *-d/-dh*, och gjort konkordanser av dessa. Ur dessa har jag sedan sorterat bort alla ord som inte är infinitiver respektive preteritum particip. Jag menar att jag därmed har fått med nästan alla infinitiver och aktiva particip som man kan tänka

sig. Några få infinitiver av typen *sy*, *sno*, har jag säkert missat. Men antalet belägg torde vara mycket litet, och jag menar dessutom att bortfallet här inte kan vara korrelerat med det fenomen jag undersöker.⁶

3.4. Objektens struktur

En viktig hypotes i min undersökning har varit att objektets interna struktur har betydelse för var det placeras. Jag har därför vidareindelat alla objekten i texterna dels efter huvudordet i nominalfrasen, dels efter deras determinerare (dvs. bestämmarattribut). Det är därmed naturligt att skilja ut pronomenfraser, egennamnsfraser och substantivfraser i en första grovindeling. Koordinerade fraser har räknats för sig.

3.4.1. Pronomenfraser

Till pronomenfraserna räknas enbart fraser med personliga pronomen som huvudord; här inräknas då de reflexiva motsvarigheterna. Det komplexa *hvar annan* är i de äldre texterna helt tydligt två skilda ord, en fri predikativ hörande till subjektet och ett objekt, medan det i de yngre texterna förmodligen betraktas som ett enda ord. Jag har valt att räkna de få fall då *hvar annan* står samlat (fem stycken) som pronomenfraser. I andra fall räknas förstås *annan* som en nominalfras med (självständigt) indefinit pronomen. Pronomenfraserna saknar normalt attribut, men inkluderar även attributförsedda pronomen; dessa attribut är främst bisatser och framhävande/kvantifierande attribut i fraser som *han siälfuan*, *os allom*.

3.4.2. Egennamnsfraser

Till egennamnen räknas både ortnamn och personnamn. Latinska namn på böner eller gudstjänsttyper (*ave maria*, *gracias* etc.) räknas också hit. I vissa fall är det tveksamt om ett substantiv eller egennamnet är huvudord. Jag har tillåtit egennamn att föregås av naket substantiv och/eller adjektiv: *fagra Helin*, *konung thetmar*, *iumfru marie gudz modhir*. De tillåts däremot inte ha framförställda substantiv med

⁶ I de äldsta texterna bevaras infinitiv-a:et även vid stamslut på vokal: *snoa*, *sya*. Därför består alltså bortfallet bara av vissa verb på annan vokal än -a/-å i de yngre texterna.

egna determinerare. Fraser som *min son iosep, then vnga hertog Albrect* räknas således som substantivfraser med egennamnet som apposition.

3.4.3. Substantivfraser

Till substantivfraserna räknas alla icke-koordinerade nominalfraser som inte har pronomen eller egennamn som huvudord. De räknas hit oavsett om de har substantiviskt huvudord eller utelämnat huvudord (*mange, annat, then dödhe* etc.). De vidareindelas i följande typer, efter vilka sorters determinerare de har.

(29) obestämd artikel	possessivt pronomen
bestämd artikel	genitivattribut
demonstrativt pronomen	indefinit pronomen
determinativt pronomen	räkneord
inget determinerande element (=nakna substantiv)	

Några ord måste sägas om varje kategori.

För det första har jag skilt mellan obestämd artikel och räkneordet *en/ett* under viss tvekan. Det har emellertid visat sig möjligt att skilja dem åt, och jag har därför gjort så. I själva verket är räkneordet mycket ovanligt, och förekommer mest med speciella attribut (*en thera, en af oss*).

Som bestämd artikel räknar jag endast suffigerad artikel. Den framförställda bestämda artikeln (*then/thet*), som endast används framför adjektivattribut eller räkneord, är helt omöjlig att skilja från demonstrativt *then*; i äldre svenska ger inte substantivets form någon ledning (se Hirvonen 1996). Detta innebär att demonstrativt pronomen innefattar *thenne* och attributivt *then* oavsett om det finns adjektiv i frasen eller ej, och oavsett substantivets form. Då *then/thet* är helt självständigt ses det som personligt pronomen.

Jag har inte urskilt något självständigt determinativt pronomen, dvs. *then/thet* omedelbart följt av bisats har betraktats som personligt pronomen. Attributivt *then/thet* med efterföljande substantiv och bisats har däremot räknats som determinativt, oavsett om nominalet har suffigerad artikel eller ej och oavsett om bisatsen är en relativsats eller en *att*-sats. Även i de få fall då substantivet följs av infinitivfras har *then/thet* räknats som determinativt.

Till de possessiva pronomina räknar jag både kongruensböjda pronomen (*minn, thinn, sinn* etc.) och genitivformer av personliga prono-

men som används som possessivattribut (*hans, henna, thera*). De två typerna av pronomen skiljer sig åt med avseende på kongruensböjning, men de uppvisar i de nordiska språken hela tiden samma syntaktiska mönster, många gånger i motsats till substantivfraser i genitiv (så också i denna undersökning), och det är därför rimligt att räkna *hans/henna/thera* till possessiva pronomen.

Till genitivattributen räknar jag vanlig possessiv genitiv (inklusive relationell genitiv) samt subjektiv och objektiv genitiv. Dessutom har jag (under viss tvekan) inräknat de få fallen av måttsgenitiv (*briggia bynia öl*) och definitiv genitiv (*hymerikis rike*). Kvalitativ eller beskrivande genitiv, med genitiver som *handa, kons/konar* eller yngre *sorts, slags* finns sparsamt belagd i mitt material, och då alltid med föregående pronomen, normalt sammanskrivet (*alzkona, teskons, nakorskons, allahända*). Det verkar alltså som om denna typ har stelnat och övergått till att bli pronomen. Det är emellertid svårt att säga när denna språkförändring sker, och jag har därför inte räknat med denna typ alls i mitt material.

Indefinita pronomen är en oegentlig benämning för en ganska heterogen grupp. Hit räknar jag för det första allkvantifierande pronomen som *aller, halver, badhir, hell* och existentialkvantifierande pronomen som *nokorr, manger, far, mykill, litill*. De fraser som har negerat pronomen, *engen, hvargin*, räknas som en helt egen grupp eftersom dessa alltid tycks vara preverbala (se 4.1) nedan. Däremot räknar jag till indefinita pronomen alla komparerande pronomen, såsom *sami, annar, svadan(a)*. När man har utvalt denna sista grupp av pronomen måste man också ta ställning till andra element som är selektiva eller komparativa. Jag har valt att räkna alla element som kan ge upphov till komparationsfras/sats (inledd av *af, än* eller *som*) till indefinita pronomen. Således räknas hit alla adjektiv föregångna av gradadverbial som *mer, mest, lika, sva* och alla adjektiv i komparativ eller superlativ samt ordningstalen (som ju kan ta *af*-fras). Detta innebär alltså att gruppen indefinita pronomen innehåller flera belägg som saknar pronomen (och i stället har gradadverbial eller komparerat adjektiv). Egentligen borde man här skilja mellan pronomen som normalt inte tar komparationsfras och sådana led som kräver komparationsfras. Jag gjorde så i början av min excerpering men fick likartade resultat för de två grupperna, och därför slår jag ihop dem här.

Räkneorden inkluderar endast grundtalen; ordningstalen räknas till föregående grupp.

De nakna substantiven saknar helt determinerare eller kompare-

rande/selektiva element. Däremot kan vanliga ograderade positiva adjektiv föregå dessa substantiv. Detta innebär att självständiga ograderade positiva adjektiv (utan föregående determinerare) också ses som nakna substantivfraser: sant leta, kasta bort gamalt före nyt. De nakna substantiven ska vidare diskuteras och uppdelas i avsnitt 4.2.2.

3.4.4. Koordination Fraser

Koordinationer har urskilts som en särskild objektskategori eftersom de ofta ger två huvudordskandidater. I många fall är förstas de koordinerade leden av samma typ.

- (30) Thu skalt ey tagha gaffuo ällar mutor (Mos 263)
 hulkin som astunda . . . skal hawa en vilia ok en kärlek (Birg 389)
 ä mädan iak kan bära min skioll oc myn hielm (Did 188)
 the dörin skal haffua eth laas oc twa nykla, (Regl 97)

Dessa samordningar skulle givetvis kunna klassificeras under en av mina grupper ovan, men det är troligt att deras tyngd gör att de hellre står efter verbet. I andra fall är de samordnade leden klart och tydligt av olika typ (enligt den klassifikation jag presenterat här ovan).

- (31) Oc iak skal giffwa tik oc thinne släkt äptir tik thzta land (Mos 143)
 at han skulle atir gifwa konungenom oc hans folke sina helso (Greg 306)
 oc wille ey bydha menelaum oc the andra (Troja 73)
 han hade intedt tagit them och Rijket vtaff sådana nödh (Swart 96)

I ytterligare andra fall, där uttrycket föregås av framförställda attribut, kan man se det på två sätt, antingen som två koordinerade nominalfraser eller som en nominalfras med koordinerade huvudord.

- (32) Wi skulom lägga hans blodh oc pyno iffwir twägga aara ingangh (Mos 239)
 [then] viij^e wille haffua hans gwll oc rede peninga. (Did 63)
 pa them mate man see myken jäंबर och pinä (Val 112)

I fall som i (32) ovan finns det alltså olika analyser. Vilken av dem man

ska välja är i hög grad teoriberoende. Alternativen illustreras schematiskt i (33) nedan.

- (33) hans [blod och pyno] eller [hans blod] och [pyno]
 hans [gull oc rede peninga] eller [hans gull] oc [rede peninga]
 myken [iæmber och pina] eller [myken iæmber] och [pina]

Även i fall då vi tycks ha två samordnade attribut är det osäkert om vi har en eller två nominalfraser. Det är teoriberoende om vi vill beskriva sådana koordinationer i termer av utelämnat huvudord eller samordnade attribut. Analysen med utelämnat huvudord ligger kanske närmast till hands i fall då vi har attributen på ömse sidor om huvudordet (som i (35) nedan).

- (34) glädhinna oc helsonna röst (Regl 69)
 främmandha oc siälsyna tanka (Link 436)
 (35) vslom mannom oc fatikom (Mos 369)
 ondan anda älla godhan (Birg 11)

Det kan tyckas lätt i enstaka fall att avgöra om den ena eller andra analysen föreligger, men gränsen mellan klara fall och osäkra fall är mycket diffus. I själva verket är det mest troligt att språket tillåter båda analyserna, och att exemplen många gånger är tvetydiga. Jag har därför räknat alla nominalfraser med konjunktion som koordinationer.⁷ Jag är medveten om att jag då kommer att föra en del fall hit som rätteligen borde ingå i andra grupper, men jag föredrar detta framför att riskera att ha koordinationer i de andra grupperna.

3.5. Sammanfattning av excerperingsprinciperna

I detta avsnitt har jag presenterat en rad avgränsningar av de strukturer som jag undersöker. Jag började med att utesluta alla komplementstyper utom objekt till verb. Vidare har jag begränsat undersökningen till fall där ett infinit huvudverb föregås av ett finit hjälpverb. Hjälpverben har specificerats lexikalt (se (21) och (22) ovan). Dessutom har alla passiva och opersonliga konstruktioner och alla aktiva s-former uteslutits. Vid koordinering av verbfraser/infinita verb har bara

⁷ I fall då en apposition innehåller en koordination har jag dock bara sett till strukturen i huvudledet i nominalfrasen.

den första konjunkten räknats. Excerperingsprinciperna kan sammanfattas på följande sätt.

- (36) Undersökningen omfattar alla satser med finit hjälpverb följt av infinit aktivt huvudverb med nominalfrasobjekt. Härvid har uteslutits aktiva -s-former av verben, opersonliga konstruktioner och det högra av samordnade infinita verb.

En del av de avgränsningar jag har gjort är av den karaktären att det är svårigheten att identifiera en kategori som gjort att den räknas bort. Hit hör uteslutningen av predikativer, prepositionsobjekt och egentliga subjekt. Dessa är besvärliga att kvantifiera och kan därför svårligen lämna upplysningar om den underliggande strukturen.

Andra kategorier har uteslutits på grund av att de har avvikande ordföljd. Hit hör konstruktioner med satsformade objekt, infinitivfraser med *at* samt satser med finit verb efter det infinita verbet. Dessa kan identifieras och kvantifieras och de bör tas med i en analys av problemet. Se vidare kapitel 7.

Objekten vidareindelas dels efter huvudord och dels efter determinerarens art. Den senare indelningen har bara gjorts för substantivfraser, dvs. för nominalfraser med substantiv som huvudord och för självständiga attributiva element.

4. Huvudundersökningen

Efter de avgränsningar som gjorts i föregående kapitel kan vi nu övergå till att redovisa resultaten av huvudundersökningen, som alltså berör objekt till infinita huvudverb. Den språkförändring som vi här har att göra med har i stort sett drabbat alla objektstyper. Det är bara objekt med negerande element som i nusvenskan kan stå framför infinita verb; jag ska i fortsättningen kalla dem *negationsobjekt*. Jag börjar därför med att kort redovisa negationsobjekten (avsnitt 4.1). I avsnitt 4.2 ger jag en översikt över övriga nominalfrastyper. I detta avsnitt går jag igenom varje kategori för sig och diskuterar huvudtendenser och undantag.

I genomgången i detta kapitel anger jag både absoluta tal och relativa tal. Då basen för de relativa talen är mindre än 25 sätts procentsatsen inom parentes.

4.1. Negationsobjekt

I nusvenskan står negationsobjekt före det infinita verbet.

- (37) Jag har ingenting sett
Han ska inga pengar ha

Denna konstruktionstyp är dock mestadels förbehållen högre stil och fasta uttryck. Det naturliga är att använda satsnegation och en indefinit nominalfras som står efter verbet.

- (38) Jag har inte sett någonting
Han ska inte ha några pengar

I en undersökning från 1980 visar Mats Thelander att de flesta accepterar båda varianterna, men att det finns ganska många som bara accepterar den splittrade varianten, eller åtminstone föredrar den. Det står emellertid helt klart att man inte använder negationsobjekt efter verbet. Satser som de i (39) är ogrammatiska.

- (39) *Jag har sett ingenting
*Han ska ha inga pengar.

Därmed kan vi säga att negationsobjekt i sig måste stå före det infinita verbet. Sedan är det en annan sak att vi har en parafra som vi föredrar i talspråk.

Det nusvenska mönstret tycks vara helt oförändrat sedan äldsta tider. I mitt material står negationsobjekten framför verbet. Även då det negerade ledet innehåller en koordination står det regelmässigt före verbet, trots att det normalt är mycket ovanligt med koordinationer före verbet (se nedan, avsnitt 4.2.11).

- (40) ok skal ængu tilbudhi fylghiaë (UL, Mb 7)
än thot the gita hwarghom thera wäl thiänt (Birg 46)
han kunne engen mö eller quinna finna (Did 164)
kunde Dalekaraner ingen ting bäter eller nödtarfftigare vptenckia
(Swart 140)

Jag har dock funnit några få exempel på efterställning:

- (41) ok **gato** hanom **giort ægte men** (Leg 26)
 Oc vm tässa dagha skal hon **hanla enkte hälagt tingh älla wikt.**
 (Mos 279)
 förhölt sigh likasom han **hade hafft ingen fahra** (Swart 133)

Även i nusvenska kan man någon gång finna bra exempel på negationsobjekt efter verbet. De bästa exemplen tycks mig vara sådana som tar komparationsfras eller komparationsfras efter sig.

- (42) Nästa vecka **ska vi träffa** ingen mindre än Östen Dahl
 så att hon ville **hjälpa** ingen annan än sin bror.

De exempel jag finner mest grammatiska har normalt en komparativfras eller komparativsats knutna till sig, och det negerande elementet negerar inte referensen hos objektet. Hur dessa undantag ska förklaras (i nusvenska eller fornsvenska) vet jag inte. Jag ska här bara anta att övergången från OV till VO under medeltiden inte påverkar denna typ av objekt.

4.2. Icke-negerade objekt

De objekt som inte innehåller negation står både före och efter verbet. OV-frekvensen är dock ganska olika i olika objektstyper. Låt oss omedelbart se hur de fördelar sig över tiden. I tabell 1 har jag slagit ihop de två lagtexterna till "lagar" och de två äldre fornsvenska religiösa arbetena till "Mos-Leg". Alla de andra texterna, från yngre fornsvensk och äldre nysvensk tid, har bara fått etiketten "övriga".

Som kan utläsas av tabell 1 finner vi stark dominans för OV-ordföljd i lagspråket. Det tycks vara tämligen vanligt med alla typer av objekt, utom koordinerade objekt och objekt med determinativt pronomen. Redan i Leg och Mos har vi dock en övervikt för VO-ordföljd, och denna förstärks sedan i de senare texterna. I de yngre texterna är det emellertid bara några få objektstyper som står för den stora mängden av OV-ordföljd. I de texter som tillkommit 1375–1600 är det bara personliga pronomen samt nominalfraser med demonstrativt eller indefinit pronomen som har någon högre OV-frekvens. I någon mån finner vi också OV hos nakna substantiv och fraser med possessivt pronomen. Låt oss först konstatera att de kategorier som behåller OV-ordföljd som ett möjligt alternativ inte samlar sig i någon behändig grupp.

Tabell 1. Icke-negerade objekt fördelade på objektstyper och textgrupper

Objektstyp	Lagar			Mos-Leg			Övriga		
	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV
Naket	277	41	87	66	237	22	33	543	6
Obest art	0	0	–	3	11	(21)	1	161	1
Räkneord	27	12	69	6	17	(26)	0	54	0
Indef pron	37	11	77	56	79	41	138	247	36
Best art	22	34	39	13	75	15	6	454	1
Demonstr	9	3	(75)	12	27	31	48	152	24
Determ	0	7	(0)	2	26	7	3	82	4
Possessiv	48	25	66	22	215	9	51	642	7
Genitiv	17	13	57	8	103	7	3	190	2
Egennamn	0	0	–	2	35	5	1	227	0
Pers pron	151	48	76	211	271	44	561	1 493	27
Koord	6	28	18	5	116	4	6	267	2
Summa	594	222	73	406	1 212	25	851	4 512	16

OV väl belagt efter 1375

Personliga pronomen
 Nakna substantiv
 Demonstrativt pronomen
 Possessivt pronomen
 Indefinit pronomen

OV mycket sparsamt belagt efter 1375

Egennamn
 Obestämd artikel
 Bestämd artikel
 Genitivattribut
 Räkneord

Två grupper, nämligen objekt med determinativt pronomen och objekt med koordinerade led ligger på gränsen mellan de två grupperna. De uppvisar några få exempel på OV-ordföljd i materialet efter 1375. De avviker också på så sätt att de är sparsamt belagda med OV-ordföljd i de äldre texterna. Jag ska anta att dessa två kategorier i princip kan vara framförställda, men att deras tyngd gör att de normalt är efterställda. Denna tyngdregel tycks vara densamma i alla texterna. Med andra ord är dessa två kategorier mindre utsatta för den språkförändring som vi undersöker här.

Vi ska här nedan gå igenom de olika grupperna var för sig, för att se på hur de förändras mera i detalj. Vi ska se på hur huvudmönstret och undantagen ser ut. Vi börjar med de kategorier som har väl belagda fall av framförställning även under senare tid.

4.2.1. *Pronomenfraser*

Pronomenfraser är nominalfraser med personligt pronomen som huvudord. Dessa är så vanliga att det lönar sig att räkna procent på de enskilda texterna. Texterna presenteras här i samma kronologiska ordning som i genomgången i kapitel 2.

Tabell 2. Objektsplacering för personliga pronomen

Text	OV	VO	%OV
ÖgL	83	33	72
UL	68	15	82
Leg	49	12	80
Mos	162	259	38
Jär	40	74	35
Greg	16	41	28
Birg	48	260	16
MPI	9	59	13
Val	45	43	51
Did	85	183	32
Regl	34	38	47
Link	99	19	84
Troja	67	117	36
Petri	51	383	12
Swart	54	176	23
Brahe	13	100	12

Av tabell 2 att döma sjunker OV-frekvensen drastiskt under 1300-talet (från Leg från ca 1300 till MPI från ca 1400). Den lägsta frekvensen finner vi i den äldsta postillan (MPI). I de andra verken från 1400-talet (Val, Did, Regl, Link) har vi en tydligt högre OV-frekvens med en topp hos Nils Ragvaldi (i Link) där den är 84 %. Under 1500-talet tycks sedan frekvensen åter vara lägre. Personliga pronomen illustrerar alltså mycket klart den tendens som jag redovisade redan i figur 1 i inledningen. OV-ordföljden tycks nästan försvinna under 1300-talet, men vinner ny kraft under 1400-talet.

4.2.2. *Nakna substantiv*

Nakna substantiv är också en frekvent grupp som vi kan räkna procent på i de enskilda texterna.

Tabell 3a. Objektspacering för nakna substantiv

Text	OV	VO	%OV
ÖgL	148	27	85
UL	129	14	90
Leg	11	28	28
Mos	55	209	21
Jär	2	17	(11)
Greg	2	28	7
Birg	3	106	3
MPI	1	35	3
Val	1	10	(9)
Did	8	43	16
Regl	2	37	5
Link	7	28	20
Troja	4	26	13
Petri	1	124	1
Swart	2	49	4
Brahe	0	36	0

Nakna substantiv uppvisar samma radikala minskning av OV-frekvensen under 1300-talet som pronomenfraser. I viss mån kan vi också skönja en liten återhämtning under 1400-talet, men den är inte alls lika tydlig som hos personliga pronomen. Beläggen på OV-ordföljd från 1400- och 1500-talen är emellertid av en speciell karaktär. De utgörs ofta av betydelsetomma verb med ett naket nominal som bär upp större delen av predikatets betydelse. Jag avser då fall som i (43) där verb+objekt normalt kan omskrivas med ett enkelt verb.

- (43) thy vilde iak ey mik loff vita (Birg 279) lofua
 athan skulde ekki seger fa (Did 154) sighra
 för än han haffde hämndh giort (Link 305) hämna
 som eder skulo hynder göra (Troja 6) hindra
 tha skall han ey makt haffwa ath ... (Troja 7) mäkta
 alt thet han kunde behoff haffua (Swart 129) behöfua

Jag ska i fortsättningen använda termen funktionsverb vid denna typ av konstruktioner. Funktionsverbskonstruktioner är svåra att skilja från vanliga kombinationer av verb och naket objekt. Många strukturer är säkerligen också tvetydiga. För att över huvud taget kunna kvantifiera fenomenet har jag valt att urskilja ett antal betydelsefattiga verb och

ett antal verbalsubstantiv. Dessa använder jag i kombination som en operativ definition på funktionsverbskonstruktionen. Jag godkänner följande verb:

(44) *göra, hava, fa/fanga, taka, giva, veta, vinna, tappa, bära.*

Verbfraser där dessa verb ingår i kombination med följande nominal har räknats som funktionsverbskonstruktioner.

(45) *behof, nödh, tharff
hedher, lof, pris, ära
hiälp, radh, bot
skadha, men, hämdh, hinder, avund,
siger, makt, vald
vitne, rön, visso, akt,
skuld, plikt,
under, göm*

Urvalet av verb grundar sig på att de ska vara vanliga och betydelsefattiga. Nominalen ska vara nominal som åtminstone kan tänkas ha en verbal motsvarighet. Även uttrycket *thiäna gudhi* har flera belägg med framförställning av objektet och ska tills vidare räknas till funktionsverbskonstruktionerna (jfr substantivet *gudstjänst*). De flesta av nominalen som valts ut har även den egenheten att de i funktionsverbskonstruktioner kan kombineras med genitivt *thes* (se vidare Delsing 1998).

(46) *thäs hafuin ij ära (Iv)
thess gaffuo the alle honom priis (RK₂)
tess gaff han ey myken akt (RK₂)
thes faan j rön (ST)*

Genitiven är, som illustreras i (46) ovan, ofta skild från nominalet. Detta är för övrigt inte möjligt med vanliga attributiva genitiver.⁸ Det kan tolkas så att denna typ av nominal kan ta ett eget argument som kan behandlas som en primär satsdel. Vanliga genitivattribut däremot är bundna inom nominalfrasen. Det finns således oberoende kriterier för att betrakta de flesta av de utvalda nominalen som en särskild typ.

⁸ Från äldre fsv. finns det några få exempel på genitiver som står åtskilda från huvudordet, men belägg saknas från yfsv. (se Norde 1997, s. 194; hennes exempel (16)a bör dock utgå).

Funktionsverbskonstruktionerna används ofta för att manipulera argumentstrukturen i uttrycket. Exempelvis motsvarar ju *giva pris* och *få pris* aktiv respektive passiv variant av verbet *prisa*. För att ett uttryck ska kvalificera sig som funktionsverbskonstruktion räcker det att den ena varianten motsvarar ett aktivt verb.

Denna operativa definition fångar en stor del av funktionsverbskonstruktionerna, men missar naturligtvis flera. Avsikten med den är dock bara att göra materialet kvantifierbart, och jag menar att resultatet som redovisas i tabell 3b visar att det finns en klar skillnad mellan verbfraser med funktionsverb och verbfraser med andra verb.

Tabell 3b. Objektspacering för nakna substantiv fördelade på funktionsverb och andra verb

Textgrupp/Text	Funktionsverb			Övriga		
	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV
Lagar	5	0	(100)	272	41	87
ÖgL	2	0		146	27	
UL	3	0		126	14	
Mos-Leg	8	24	25	58	213	21
Leg	0	3		11	25	
Mos	8	21		47	188	
Tidig yfsv	5	14	(26)	3	172	2
Jär	1	1		1	27	
Greg	1	2		1	15	
Birg	2	8		1	98	
MPI	1	3		0	32	
Sen yfsv	16	19	46	6	125	5
Val	1	1		0	9	
Did	3	10		5	33	
Regl	1	0		1	37	
Link	7	1		0	27	
Troja	4	7		0	19	
Tidig änysv	1	22	(4)	2	187	1
Petri	0	15		1	109	
Swart	1	5		1	44	
Brahe	0	2		0	34	

Av tabell 3b framgår det att objekt i funktionsverbskonstruktioner är vanligare framför verbet än andra nakna objekt. Särskilt tydlig är skillnaden i yfsv. I själva verket är det så att vanliga nakna objekt

knappast alls förekommer i framförställd position efter 1375 (11 belägg av 564). Beläggen på OV-ordföljd från tiden efter 1375 är följande.

- (47) äftir at the hafdho mässo sakt. (Jär 24)
 at han gat ängaledhis hwilo haft (Greg 283)
 at the mattin barn aflaa (Birg 22)
 for wist will iak konunga skatt aff ider haffua. (Did 143)
 oc aldre wilde han handkläde haffua. (Did 165)
 oc engen plägade han harnisk aff taga. (Did 80)
 ty at the haffde hwar annan ede sworit (Did 161)
 ty athan hauer mik offta hwgmod giort (Did 113)
 Hwilkin ey kunno framgang haffua wtan talan (Regl 27)
 at man icke skal affgudhom bloota (Petri 11)
pläge the icke lättelige kijnne kasta (Swart 62)

Av exemplen i (47) finns det flera som väl kunde gå att skriva om med enkla verb, även om de fallit utanför min operativa definition för funktionsverb, nämligen *säga mässo* (=mässo), *hava hwilo* (=hvila) *svära ede* (=edsvärå, jfr *edsöre*), *hava framgang* (=framganga). Även *afla barn* kan tänkas ersätta ett enkelt verb, jfr fisl./nyisl. *barna* (avla barn, göra gravid). *Hava skatt* kan ses som den passiva varianten av *skatta*. Exemplet från Petri är uppenbart arkaiserande; det förekommer i samband med lagarnas bud mot avgudadyrkan. Det är för övrigt mycket ovanligt att Petri använder ändelsen *-om* för att markera dativ plural. Swarts *kijnne kasta* (=kasta kynne) betyder 'ändra inställning' och kan kanske också ses som ett funktionsverbsuttryck. Det är egentligen bara två av exemplen från Did (*hava handkläde*, *taka harnisk*) som inte kan ses som funktionsverbskonstruktioner.⁹

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att objekt i funktionsverbskonstruktioner uppvisar ett mönster som i mycket liknar personliga pronomen. OV-frekvensen sjunker drastiskt under 1300-talet och stiger åter under 1400-talet. Bland övriga nakna objekt finner vi en kraftig nedgång av OV-frekvensen under 1300-talet, men knappast någon återhämtning senare. De enda undantagen återfinns i Did.

⁹ Man kunde misstänka att dessa OV-exempel i Didrik var övertagna från Did:s fornnorska förlaga (Pið) från 1200-talet. En jämförelse med Bertelsens utgåva av den norska Didrikssagan visar dock att så inte är fallet.

4.2.3. *Fraser med possessivt pronomen*

Till fraser med possessivt pronomen har räknats även de fall då possessivpronominet är självständigt. Beläggen fördelar sig enligt tabell 4 nedan. Även denna kategori är så pass frekvent att jag räknar procent på de enskilda texterna.

Tabell 4. Objektspacering för fraser med possessivt pronomen

Text	OV	VO	%OV
ÖgL	32	17	65
UL	16	8	(67)
Leg	11	17	39
Mos	11	198	5
Jär	4	25	14
Greg	4	19	(17)
Birg	0	120	0
MPI	3	26	10
Val	5	28	15
Did	14	115	11
Regl	2	18	10
Link	7	29	19
Troja	8	63	11
Petri	2	115	2
Swart	2	51	4
Brahe	0	33	0

Possessiva pronomen uppvisar det vanliga kraftiga fallet i OV-frekvens under 1300-talet; belägg saknas helt i Birg. Man kan möjligen tala om en liten uppgång under 1400-talet, men den är inte alls lika kraftig som för personliga pronomen. Det förefaller dock omöjligt att finna ett mönster bland beläggen från 1400-talet, och vi kan alltså inte, som i fallet med nakna objekt, skilja ut en grupp som har högre OV-frekvens.

4.2.4. *Fraser med indefinit pronomen*

En annan grupp av nominalfraser som mera generellt kan stå före verbet efter 1375 är substantivfraser med indefinita pronomen som *någon annan*, *sådan* etc. Denna typ av nominalfraser är mycket vanlig i

preverbal ställning om pronomenet är självständigt, men är också ganska frekvent då pronomenet står som attribut till ett substantiv.

- (48) som han **haffde** huariom **giffuit** (Mos 91)
 at han med goodh rätt **motte** sådana **begiera** (Petri 130)
- (49) at han **mate** sinom herra nokon **tiänist** **görä** (Val 78)
 mz hwlka tw **kanth** oskadder **wndkomma** tolken **wädha** (Troja 12)

I tabell 5 redovisas självständig och attributiv användning separat. Materialet är så pass litet att jag slår ihop texterna i större grupper.

Tabell 5. Objektspacering för fraser med indefinit pronomen

Textgrupp	Självständigt			Attributivt			Totalt OV%
	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV	
Lagar	22	5	81	15	6	71	77
Mos-Leg	34	15	69	22	64	26	41
Tidig yfsv	11	17	39	7	38	16	25
Sen yfsv	25	5	83	20	49	29	45
Tidig änysv	46	26	64	29	112	21	35

Av tabell 5 framgår tydligt att självständiga indefinita pronomen mycket ofta står preverbalt och att även nominalfraser med attributiva indefinita pronomen kan stå preverbalt under hela perioden. I båda fallen kan man skönja samma tendens som i tidigare fall; OV-frekvensen sjunker under 1300-talet, men stiger åter under 1400-talet. Svackan under 1300-talet och nedgången under 1500-talet tycks dock vara avsevärt mindre i denna grupp än i dem som vi diskuterat i det föregående.

4.2.5 Fraser med demonstrativt pronomen

Även substantivfraser med demonstrativa pronomen tycks under hela perioden kunna stå före verbet. Denna kategori uppvisar också en skillnad mellan attributivt och självständigt använda pronomen i det att OV-frekvensen tycks vara högre för självständiga pronomen. Även här slår jag ihop beläggen i större grupper.

Antalet belägg på självständigt demonstrativ är litet, men siffrorna visar ändå att denna typ nästan alltid är framförställd. Det enda undantaget finner vi i Birg.

Tabell 6. Objektsplacering för fraser med demonstrativt pronomen

Textgrupp	Självständigt			Attributivt			Totalt
	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV	OV%
Lagar	8	3	(73)	1	0	(100)	(75)
Mos-Leg	10	27	27	2	0	(100)	31
Tidig yfsv	3	28	10	8	1	(89)	28
Sen yfsv	12	44	21	13	0	(100)	36
Tidig änysv	7	77	8	4	0	(100)	12

(50) jak **kan gifwa thessom** lön äptir thy som thera tro vt kräfwir (Birg 381)

För övrigt visar tabellen att även de attributiva fallen är fullt möjliga i preverbal position. Den visar också det välbekanta fallet i OV-frekvens under 1300-talet och en viss ökning under andra halvan av 1400-talet.

4.2.6. Egennamnsfraser

I det undersökta materialet står egennamnsfraser mycket konsekvent efter det infinita verbet. Bara tre av de 265 beläggen visar på framförställning.

Tabell 7. Objektsplacering för egennamnsfraser

Textgrupp	OV	VO	%OV
Lagar	0	0	–
Mos-Leg	2	35	6
Tidig yfsv	0	12	(0)
Sen yfsv	1	55	2
Tidig änysv	0	160	0

I lagarna förekommer (av naturliga skäl) mycket få egennamn, inga av dem står som objekt i de konstruktionstyper vi undersöker här. I Leg finner vi dock två exempel med egennamn som preverbala objekt. Leg har också sju belägg på VO-ordföljd.

(51) þu **hauar mik nicholaum** vunnet mz bñonom af hæluitz porte (Leg 136)
at þe **gato** ængte men **paulo** giort (Leg 197)

I Mos saknas fenomenet, trots att Mos har gott om egennamn och

normalt också har reminiscenser av gamla OV-strukturer. I de senare texterna finner vi inte mer än ett enda exempel på ett egennamn i preverbal position, nämligen det i (52) från Historia Trojana.

(52) ath gwdena wilia ath jac skall greciam hardeliga näffzsa oc sköfla
(Troja 51)

Som synes är detta egennamn ortnamnet Grekland på latin. Sådana latinskt böjda lånord är relativt vanliga i fornsvenska texter och bör inte diskvalificera exemplet, men eftersom det är det enda (av över 200 belägg) tänker jag ändå bortse från det.

Frågan är om egennamn kunde fungera som preverbala objekt under 1200-talet. Vi har inte många belägg på egennamn som objekt i den relevanta konstruktionen i andra äldre fornsvenska texter heller. Jag har bara funnit tre exempel med egennamn i de relevanta konstruktionerna (alla i Gutasagan, GS), ett av dem har preverbalt objekt.¹⁰

(53) guti al gutland aigha
þy at þair mattin frir Oc frelsir sykia suiariki
So aigu oc suiar sykia gutland

Det verkar alltså som om det är möjligt att ha egennamn i preverbal position under 1200-talet och början av 1300-talet. Beläggen från Leg och GS tyder på detta. De preverbala objekten tycks helt försvinna under 1300-talet, och de återkommer (med ett undantag) inte under 1400- och 1500-talen.

4.2.7. Nominalfraser med artiklar

I detta avsnitt behandlar jag gemensamt fraser med obestämd och bestämd artikel. Kom ihåg att framförställd artikel räknas som demonstrativt pronomen p.g.a. svårigheterna att skilja de två kategorierna åt.

Objekt med obestämd artikel saknas i lagarna. Objekt med bestämd artikel tycks vara fullt möjlig i preverbal position i lagarna. Likväl är många exempel efterställda. Detta beror i stor utsträckning på ett enda uttryck. I ÖgLs Edsöresbalk finns inte mindre än 18 gånger uttrycket *þa hava þe brutit edzørit* (med varianter). Detta uttryck har aldrig OV-

¹⁰ Jag har för övrigt även excerperat Vidhemsprästens krönikor över kungar, lagmän och biskopar (Vidh 14–16) samt några stadgor från 1280-talet (SD 709, 799 och 813).

Tabell 8. Nominalfraser med obestämd eller bestämd suffigerad artikel

Tertgrupp/text	Obestämd		Bestämd		Totalt		
	OV	VO	OV	VO	OV	VO	%OV
Lagar	0	0	22	34	22	34	39
ÖgL	0	0	15	33	15	33	
JL	0	0	7	1	7	1	
Mos-Leg	3	11	12	75	15	86	15
Leg	0	2	3	4	3	6	
Mos	3	9	9	71	12	81	
Tidig yfsv	0	9	1	92	2	116	2
Jär	0	1	1	18	1	19	
Greg	0	1	1	12	1	13	
Birg	0	6	0	66	0	72	
MP I	0	2	0	10	0	12	
Sen yfsv	0	58	3	102	3	160	2
Val	0	11	0	6	0	17	
Did	0	27	0	28	0	55	
Regl	0	0	0	20	0	20	
Link	0	11	0	26	0	37	
Troja	0	9	3	22	3	31	
Tidig änysv	1	93	1	246	2	339	1
Petri	1	49	1	168	2	217	
Swart	0	29	0	49	0	78	
Brahe	0	15	0	29	0	44	

ordföljd då nominalet har artikel.¹¹ Om vi bortser från uttrycket *bryta edzorit* är OV-frekvensen för artikelförsedda objekt i lagarna 58 %, en siffra som faller drastiskt under 1300-talet. Däremot tycks artikelförsedda nominalfraser inte återkomma i preverbal position under 1400-talet. De enda beläggen på preverbal position ges i (54).

- (54) Tho hafðhe han ei tungona atirfangit (Jär 97)
 huru han skulle hálgha mannin anduardha i nya pinor (Greg 280)
 Jngen skall leffwa wthan thän the wilia liffwet wna (Troja 83)
 Ty begynte the tiill ath trättha jnbyrdes oc wille hwar äpläd haffwa (Troja 53)

¹¹ Edsöreslagstiftningen lär ha tillkommit på 1270-talet. Dessa partier torde alltså vara nästan helt nyskrivna i Östgötalagen (tillkommen på 1280-talet). De övriga delarna av lagen bygger däremot säkerligen på äldre tradition, och det är möjligt att det avvikande ordföljdmönstret i detta uttryck ska ses som en novation i förhållande till de övriga delarna i lagen.

foren tw paris haffwer ther om domen giffwit (Troja 53)
 gudh som thet rådhet haffuer menniskiomen ingiffuit (Petri 15)
 Och haffuer then slechten itt selsynt wesende hafft, här i riket
 (Petri 138)

Exemplen i Jär och Greg kan kanske förklaras som reminiscenser från gammal OV, då ju konstruktioner som dessa var vanliga tidigare på 1300-talet. Man kunde också invända mot exemplet i Greg att det har adjektivattribut och således borde ha framförställts *then/thet*. I fornsvenskan, liksom i nusvenskan kan dock *then/thet* utelämnas, om referensen för övrigt är klar av situationen. Man kan alltså möjligen se exemplet som ett fall av struket *then/thet*. Exemplen i Troja är svårare att förklara; de kan möjligen tillskrivas bristande idiomacitet i översättningen. Om det första exemplet från Petri kan man säga att det är arkaiserande; Petri använder normalt inte *-omen* som ändelse för dativ bestämd form plural. Det sista exemplet i Petri finner jag ingen förklaring till.

Sammanfattningsvis kan vi säga att nominalfraser med artikel i preverbal position är möjliga under 1200-talet men att de blir mycket ovanliga under yngre fornsvensk tid och under 1500-talet.

4.2.8. Fraser med genitivattribut

Objekt med genitivattribut är relativt ofta preverbala i lagtexterna. Som andra kategorier visar de dock en drastisk minskning av OV-frekvensen under 1300-talet. De verkar sedan vara generellt efterställda.

Tabell 9. Genitivattribut

Textgrupp	OV	VO	%OV
Lagar	17	13	57
Mos-Leg	8	103	7
Tidig yfsv	2	88	2
Sen yfsv	0	53	0
Tidig änysv	1	50	2

Som framgår av tabellen finns det bara tre exempel på objekt med genitivattribut före verbet efter 1375.

(55) tha matte han ey hanum gudz likama neka for thera skuld (Jär 10)

Thy at the hawa thäs hælgha kors tekn skriwat j sinom hiärtum
(Jär 50)

När nu Kong. Götstaff fick thenne forredelige Bern van Melens
handell j sanningene förnimma, betenckte han ... (Swart 81)

Exemplen från Jär kan möjligen ses som reminiscenser av gammal OV-ordföljd. Det andra exemplet från Jär är dessutom ett av de få exemplen i mitt material som lätt kan tolkas som en konstruktion med hava + passivt particip (jfr ovan). *De hade thet heliga korsets tecken skrivet i sina hjärtan*. Det är således förmodligen inte ett exempel på temporalt hava + aktivt particip, och borde i så fall räknas bort ur materialet. Även exemplet i Swart kan ifrågasättas; möjligen är *thenne* här attribut till *handel* (och inte till genitiven). Sådana fraser förekommer ju ibland: *en trogen herrens tjänare*.¹² I sådana fall ska förstås denna fras räknas till demonstrativerna enligt mina excerperingsprinciper.

Sammanfattningsvis sjunker OV-frekvensen för objekt med genitivattribut drastiskt under 1300-talet. Efter 1375 är de praktiskt taget alltid efterställda.

4.2.9. Räkneord

Nominalfraser med räkneord har en mycket tydlig utveckling. OV-ordföljd dominerar i lagspråket, och finns belagt i Mos men saknas i alla senare texter.

Tabell 10. Objektspacering för fraser med räkneord

Textgrupp	OV	VO	%OV
Lagar	27	12	69
Mos-Leg	5	17	(23)
Tidig yfsv	0	14	(0)
Sen yfsv	0	16	(0)
Tidig änysv	0	24	(0)

Av tabellen ovan framgår tydligt att nominalfras med räkneord är vanligt i preverbal position i lagarna och även belagt i Mos. I senare texter saknas de däremot i preverbal position. Räkneorden är alltså ytterligare en determinerartyp som helt försvinner i preverbal position under 1300-talet, och som inte återkommer under 1400-talet.

¹² En omfattande redogörelse för denna konstruktionstyp finns i Koptjevskaja-Tamm (under tryckning).

4.2.10. Fraser med determinativt pronomen

Nominalfraser med determinativt pronomen står normalt efter verbet. Av de 120 beläggen i mitt material är det bara fem som har objektet före verbet.

Tabell 11. Objektsplacering för fraser med determinativt pronomen

Textgrupp	OV	VO	%OV
Lagar	0	7	(0)
Mos-Leg	2	26	7
Tidig yfsv	0	14	(0)
Sen yfsv	1	25	4
Tidig änysv	2	43	4

Tabell 11 visar främst att OV-ordföljd är ovanlig i alla texter. Någon utveckling över tiden kan den inte säga något om. I samtliga exempel på OV-ordföljd är relativsatsen avskild och står efter verbet.

- (56) wi **skulom** thz dyur offra varom herra oc gudhi som j egyptu män dyrken före gud (Mos 229)
 tha **githir** män ey the samma ordh laghat til lika a annara tungo som föllo saman wäl (Mos 246)
 oc **kunde** thz watn äy finna som han thz swerd i hårda wilde (Did 75)
 och **wille** inghen then dagtingan vndergåå, som honom dagelighen tillbudhin war (Petri 221)
 Gudh **haffuer** then domen kort aff sagt, at man icke skal bruka hans nampn fåfengt (Petri 67)

Det förefaller troligt att objekt med determinativt pronomen och relativsats alltid har föredragit efterställning på grund av sin tyngd, men att de i princip kan stå framför verbet. Om man vill kan man alltså (ur detta snäva perspektiv) beskriva nominalfraser med determinativt pronomen som ovanligt tunga demonstrativkonstruktioner, dvs. de kan liksom demonstrativer stå före verbet, men står normalt (p.g.a. sin tyngd) efter verbet.

4.2.11. Koordinerade nominalfraser

Jag har använt en mycket liberal definition för att identifiera koordinationer. I själva verket har nog förts hit en del nominalfraser med intern

koordination. Jag har emellertid valt denna metod för att de övriga kategorierna ska bli mera enhetliga.

I hela mitt material är det vanligt att koordinationer står efter det infinita verbet. I Lagarna finns några få exempel på framförställning, men de är inte alls lika många som för andra kategorier.

Tabell 12. Objektplacering för koordinerade nominalfraser

Textgrupp	OV	VO	Summa	% OV
Lag	6	28	34	18
Mos-Leg	5	116	121	4
Tidig yfsv	1	62	63	2
Sen yfsv	4	75	79	5
Tidig änysv	1	130	131	1

Som synes verkar lagarna ha högre frekvens av OV än senare texter, men preverbal position tycks undvikas rakt igenom. Ett av exemplen i Mos bör nog ses som exempel på *hava* + passivt particip; det ska i så fall utgå.

(57) oc **haffua** hans välgärninga oc budhordh scriffwat för warom öghom (Mos 256)

De övriga exemplen på framförställning från de yngre texterna är följande.

(58) at the wilde then sonä och fridh vnfa (Val 64)

for thy hon **haffde** tha all sin kerlek och hiärtä lakt til Falartin (Val 138)

han **haffde** saa fagra jomffru oc wälbyrdoga anamad siig (Troja 34)

the **haffwa** nog tiid oc tilfalle haffdt tiill ath göra sadant (Troja 105)

hade han allareda både hugh och sinne och åthäfwor fält framför han war tillförende (Brahe 68)

Samtliga exempel (utom det svårtolkade fallet från Brahe) kan ses som koordinationer av huvudorden med gemensam determinerare, och de tillhör alltså den grupp som jag för säkerhets skull har fört till koordinationerna. Om de skulle ses som enstaka nominalfraser skulle de ha klassats i grupper som under 1400- och 1500-talen är väl belagda med

framförställning (demonstrativt, possessivt och indefinit pronomen). Det är därför rimligt att anta att framförställning är möjlig i de äldre texterna, medan den blir omöjlig i de senare. Tyngden gör dock att efterställning föredras även i de äldre texterna.

4.3. Sammanfattning av huvudundersökningen

Genomgången har visat att de flesta kategorier normalt är framförställda i de två äldsta texterna (lagtexterna). Belägg på egennamn och nominalfraser med obestämd artikel saknas. För övrigt är det i stort sett endast för nominalfraser med determinativt pronomen och koordinerade nominalfraser som vi har funnit att VO-ordföljd är vanligast även i lagtexterna. Jag har antagit att dessa frasers tyngd gör dem naturliga att ställa efter verbet, och att de därför redan i ett språk med underliggande OV-struktur gärna står efter verbet.

Egennamnen är dåligt belagda i våra äldsta texter, och det är svårt att avgöra om framförställning varit det dominerande under 1200-talet, men det är tydligt att OV-ordföljd varit möjlig. För samtliga övriga kategorier finner vi en övervikt för OV-ordföljd i lagarna och en kraftig nedgång i OV-frekvens under 1300-talet. Denna tycks i huvudsak ha skett redan i Mos och fortsätter fram till omkring 1400. I den äldsta postillan (MPI) finner vi bara ca 10 procent av objekten före verbet. Under 1400-talet ökar sedan OV-frekvensen igen, men bara för ett mindre antal objektstyper. Det sker alltså en uppdelning av objekten i två grupper, en som alltid står efter verbet och en som kan stå både före och efter verbet. Låt oss kalla dem typ I och typ II.

TYP I (nästan bara VO)

Egennamn
Bestämd artikel
Genitivattribut
Vanliga nakna substantiv
Obestämd artikel
Räkneord

TYP II (OV eller VO)

Personliga pronomen
Demonstrativt pronomen
Possessivt pronomen
Nakna substantiv vid funktionsverb
Indefinit pronomen

Lägg märke till att de två grupperna till en början verkar mycket heterogena. Definithet tycks t.ex. inte vara någon relevant faktor. De två inherent definitiva typerna (pronomen- och egennamnsfraser) uppför sig olika. De två possessiva typerna uppför sig också olika. Nakna substantiv tillhör typ II bara i funktionsverbskonstruktioner, dvs. då de

bidrar starkt till predikatets betydelse. I Tabell 13 nedan ges, för de enskilda texterna, sammanfattande siffror för Typ I, Typ II och personliga pronomen. De sistnämnda är en så stor och speciell grupp att jag brutit ut dem ur typ II.¹³

Tabell 13. Objektens position efter objektstyp i de olika texterna

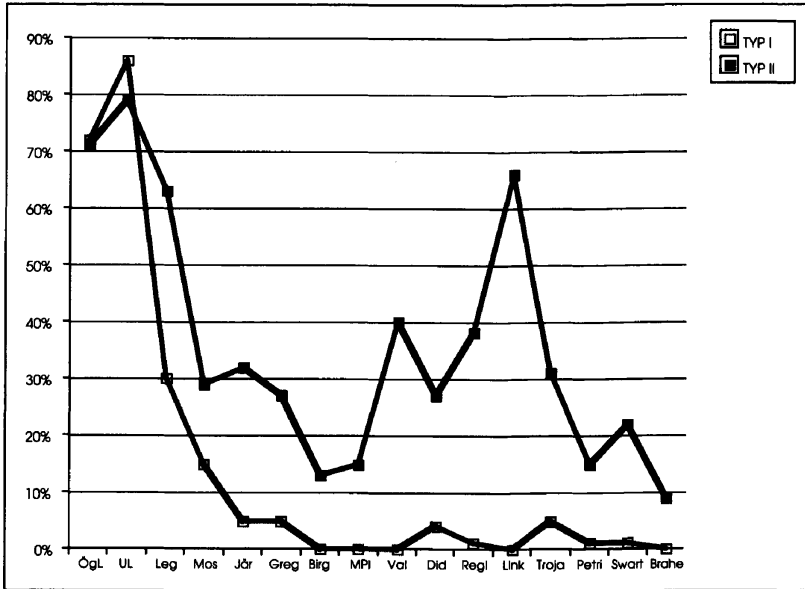
Text	Typ I			Typ II (substantivfras)			Typ II (pronomenfras)		
	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV
ÖgL	191	76	72	64	26	71	83	33	72
UL	147	24	86	35	13	73	68	15	82
Leg	20	46	30	20	29	41	49	12	80
Mos	70	408	15	78	316	20	162	259	38
Jär	4	82	5	12	38	24	40	74	35
Greg	2	39	5	9	28	24	16	41	28
Birg	1	212	0	18	189	9	48	260	16
MPI	0	73	0	7	35	17	9	59	13
Val	0	34	0	13	45	22	45	43	51
Did	5	118	4	37	150	20	85	183	32
Regl	1	79	1	6	28	18	34	38	47
Link	0	98	0	35	50	41	99	19	84
Troja	4	81	5	31	97	24	67	117	36
Petri	3	483	1	56	245	19	51	383	12
Swart	2	181	1	31	119	21	54	176	23
Brahe	0	94	0	4	72	5	13	100	12

Typ I tycks alltså försvinna nästan helt och hållet i preverbal position mot slutet av 1300-talet, medan typ II får en ökning under 1400-talet. Mest radikal är denna ökning för personliga pronomen. Detta framgår tydligt av Figur 4 där siffrorna i tabell 13 presenteras i diagramform för typ I och II. Kurvan för typ II innefattar här både pronomenfraser och substantivfraser.

Tabell 13 och figur 4 visar tydligt att OV-frekvensen för alla kategorier sjunker drastiskt under 1300-talet. Typ I återhämtar sig aldrig utan förblir efterställd under 1400- och 1500-talen. I Jär och Greg finner vi några kvardröjande OV-belägg i typ I. De två små andra avvikelserna för typ I gäller främst några nakna objekt i Did och några substantiv

¹³ Jag har i det föregående diskuterat undantagen i de olika undergrupperna och misstänkliggjort flera av exemplen. Somliga av dem bör säkert utgå ur materialet, men eftersom jag inte gjort samma noggranna genomgång av de regelmässiga fallen, har jag valt att inte räkna bort några exempel alls.

Figur 4. Objektens position efter objektstyp i de olika texterna

med suffigerad artikel i Troja (båda fallen har diskuterats ovan). För objekt av typ II sker däremot en påtaglig ökning av OV-frekvensen under 1400-talet.

Resultaten av min undersökning är entydiga men förbryllande. Entydiga är de så tillvida att vi ganska klart kan urskilja vilka objektstyper som under 1400-talet åter börjar vara frekventa i preverbal position. Förbryllande är resultaten i det avseendet att de skiljer ut två grupper av nominalfraser som annars inte brukar uppföra sig olika. De vanliga distinktionerna mellan personliga pronomen och andra nominalfraser eller mellan definitiva och indefinita nominalfraser duger inte för en analys av utvecklingen. Den fråga som vi måste ställa oss är vad de olika kategorierna under typ I har gemensamt med varandra, och vad som skiljer dem från typ II. Det är detta som ska behandlas i nästa kapitel. Men innan jag gör det vill jag diskutera resultatens allmängiltighet för yngre fornsvenska.

4.4. Resultatens allmängiltighet

Resultatet av min huvudundersökning förefaller mig vara ganska tydligt. Varje punkt i figur 4 representerar mellan 34 och 478 belägg för

typ I (endast Val och Greg har färre än 70 belägg) och mellan 84 och 815 belägg för typ II.

Sedan Wennings studie (1930) vet vi dock att det finns en yngre fornsvensk text som är avvikande med avseende på OV-ordföljd, nämligen Själens Tröst (ST), se Wenning (1930, t.ex. s. 70, 74, 75). ST har mera OV-ordföljd än andra yngre fornsvenska texter. Den är i sina huvuddrag en översättning/bearbetning av en tysk förlaga, och det kan ligga nära till hands att förklara den höga OV-frekvensen i denna text med influenser från den tyska förlagan (jfr Wenning a.a. s. 101 f.). För att bekräfta detta bör man förstås kontrollera i vilka avseenden ST avviker från de övriga texterna från yfsv. tid, och om det finns fler texter med samma drag. En första kandidat är Barlam och Josaphat (Barl) från samma tid som ST. Denna text är klart besläktad med ST; Thorén (1942) menar till och med att de båda texterna har samme upphovsman. Även om en del senare forskare inte vill hålla med Thorén i detta, säger t.ex. Henning (1960, s. 146 f.): "Den likhet mellan ST och Barl, som Thorén (a.a. s. 154 ff.) konstaterar [...] vittnar oförtydligt om det nära sambandet mellan de båda verken."

Här nedan redovisar jag en undersökning på de första två budorden i ST (s. 6–102) samt hela Barl. Dessa jämförs med de yngre fornsvenska texterna i min huvudundersökning (som vanligt räknar jag Troja till yfsv.). För att tydliggöra skillnaden har jag ordnat objektstyperna efter fallande OV-frekvens i huvudundersökningen (HU). I räkningen har jag inte fördelat de nakna objekten på funktionsverb och andra verb. Observera alltså att typ I exkluderar vanliga nakna objekt, medan typ II exkluderar pronomenfraser och nakna objekt vid funktionsverb. Sammanställningen i tabell 14 nedan ger likväl en klar bild av hur de olika typerna fördelar sig.

Tabell 14. Objektplacering i ST och Barl jämförd med yngre fornsvenska texter i huvudundersökningen (HU).

Objektstyp	ST			Barl			HU		
	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV	OV	VO	%OV
Pronomen	192	44	81	96	24	80	443	834	35
Typ II	71	36	66	45	35	56	147	627	19
Naket	16	6	(73)	5	25	17	30	334	8
Typ I	56	41	58	11	28	28	8	515	2
Totalt	335	127	73	157	112	43	628	2 310	21

Både ST och Barl uppvisar generellt en klart högre OV-frekvens än huvudundersökningen. Barl ligger dock närmare huvudundersökningen än vad ST gör. Det utökade bruket av OV-ordföljd i de två texterna är synligt i alla objektstyper, vilket innebär att ST och Barl generellt har möjlighet till OV-ordföljd, även för objekt av typ I.

ST och Barl är tillkomna vid samma tid, troligen också som delar i ett och samma projekt. ST har till allra största delen en tysk förlaga, medan Barl har en latinsk och delvis också en norsk. Jag vill gärna se den höga OV-frekvensen i ST som ett resultat av påverkan från den tyska förlagan. För Barl:s del kan man lätt tänka sig att ST varit ett stilistiskt föredöme, och att detta påverkat översättningen.

Om vi finner fler texter med samma typ av avvikelser från min huvudundersökning som dem vi finner i ST och Barl, bör vi ifrågasätta allmängiltigheten i huvudundersökningens resultat. Vi måste väl tillåta några avvikelser som kan bero på dåliga översättningar, missuppfattningar av förlagan, skrivfel eller kvardröjande arkaismer, men vi bör inte finna OV-frekvenser på samma höga nivå som i ST eller Barl.

Det har därför varit viktigt för mig att försöka finna belägg på typ I i andra yngre fornsvenska texter för att försöka falsifiera mina generaliseringar. Jag har läst ett antal yngre fornsvenska texter och excerperat endast typ I. Jag har räknat de fyrtio första beläggen (om jag hittat så många). De texter som jag har excerperat är följande (utgåva och sidantal anges i källförteckningen).

Bo	Bonaventuras betraktelser (orig. slutet av 1300-talet, hskr. ca 1420)
Anna	Sankta Anna (Cod Benz från mitten av 1400-talet)
Tu	Tundalus i Jöns Buddes bok (1487-1491)
SV	Speculum Virginum (slutet av 1400-talet)
Kat	Sankta Katerina (ur Cod Link XCI, början av 1500-talet)
Bond	Peder Månssons Bondakonst (1516-1519)

Vi skulle förvänta oss att finna mycket få belägg på OV-ordföljd i typ I i dessa texter. Möjligen kan man vänta sig enstaka OV-reminiscenser i den äldsta texten, Bo, så som vi fann i Greg och Jär i huvudundersökningen. I tabell 15 nedan redovisas detta kompletterande material. Jag har slagit ihop bestämd och obestämd artikel till en grupp.

OV-frekvensen är låg, klart lägre än i ST och Barl, men den är kanske något högre än vad vi skulle förvänta oss av typ I, sammanlagt 4,9 % (mot 1,5 % i HU). Låt oss se på de enskilda typerna var för sig.

Tabell 15. Objektplacering för typ I i några yngre nysvenska texter

Text	Artikel		Genitiv		Egn		Räkneord		Naket		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Bo	0	15	0	5	1	3	0	0	1	15	2	36
Anna	0	7	1	1	0	5	0	1	1	8	2	22
Tu	2	15	0	3	0	0	0	1	0	9	2	28
SV	0	17	0	10	0	0	0	0	1	12	1	39
Kat	1	16	0	2	0	1	1	0	0	10	2	29
PM	0	19	0	0	0	0	1	5	0	15	1	39
Summa	3	89	1	21	1	9	2	7	3	80	10	193

Då det gäller objekt med artikel är hypotesen i stort sett korborerad. De tre undantagen återfinns i Tu och Kat.

- (59) Om han wilde presten mz gudz lichama til sik hafua (Tu 216)
 mz hulkom the plägha vsla sielena nidhertrykkä (Tu 235)
 ath man maa dödha kroppin iordha (Kat 151)

Två av exemplen har framförställt adjektiv, och borde således ha framförställt *then/thet*. Om man inte vill godta dessa exempel som avvikelser kan man möjligen säga att de har struket *then* (jfr exemplet från Greg i (54) ovan).

Vad beträffar genitiver, räkneord och egennamn har vi få exempel. Vi finner dock fyra exempel med framförställning.

- (60) ok han skal ihesum atir finna (Bo 28)
 om tu wilt gudh modher wenskap hafua (Anna 14)
 Then akra oc godz wil köpa han skal tw tingh akta, ath ... (Bond
 22)
 ath I [50] quinnor och en flere kundo ... en aff idher forwinna
 (Kat)

Av dessa exempel kan möjligen det första ses som en kvarleva av det tidigare 1300-talets OV-ordföljd. Det sista exemplet kan möjligen förklaras med att självständigt *en* om personer kan tangera gränsen till personliga pronomen på ett sätt som attributiva räkneord inte kan. De andra två exemplen (en fras med genitiv och en med räkneord) finner jag inga goda förklaringar till.

Bland de nakna substantiven finner vi några få framförställningar.

- (61) at nar abbac propheta **hafdhe mat giort** (Bo 50)
 Jac **hafwer** oc engom **wyrdhning giort** (Anna 19)
 Discriminalia **hawa nampn** ther aff **fanghit** at ... (SV 111)

Det första exemplet tycks motsäga det allmänna resultatet, men den kommer från den äldsta texten, där vi bör förvänta oss en del reminiscenser af gammal OV-ordföljd. De andra verbfraserna kan ses som funktionsverbskonstruktioner: *göra wyrdhning* och *fanga nampn* (jfr *vyrdha, nämpna*).

Mitt kontrollmaterial visar alltså mycket få belägg på framförställning av typ I. Två stycken finns i den äldsta texten, som kan förväntas ha vissa reminiscenser av äldre OV-ordföljd. Av de övriga beläggen kan några ses som exempel på struket framförställt *then* eller på funktionsverbsförbindelser. Även om några exempel inte går att förklara, menar jag ändå att kontrollundersökningen korroborerar min hypotes om att typ I normalt inte förekommer i preverbal position i yfsv.

5. Objektstypernas egenheter

Vi har i det föregående konstaterat att den återvunna styrka som OV-strukturer får under 1400-talet bara gäller vissa typer av objekt. Dessa är framför allt personliga pronomen och nominalfraser med olika typer av attributiva pronomen. De kategorier som aldrig eller nästan aldrig står före verbet är egennamn, vanliga nakna substantiv samt substantiv med artiklar, räkneord eller genitivattribut.

Vår uppgift är nu att utröna vilken den grundläggande skillnaden är mellan dessa två typer. Jag kommer att utgå från den så kallade DP-analysen, som hävdar att artiklar och andra determinerare är huvuden i nominalfrasen. Jag försöker sedan visa att de kategorier som inte kan stå före verbet har en fylld, eller licensierad, artikelposition, medan de som kan stå före verbet inte nödvändigtvis måste ha en fylld artikelposition.

Grundtanken bakom min analys är att det finns två olika sätt att licensiera ett objekt: antingen måste objektets egen D-position licensieras (intern licensiering), och då står objektet efter verbet, eller så måste nominalfrasen flytta till en position framför verbet för att licensieras utifrån (extern licensiering).

I det följande presenterar jag först kortfattat DP-analysen och de antaganden jag gör om artiklar i de skandinaviska språken (avsnitt 5.1). I det följande avsnittet 5.2 diskuterar jag sedan olika typer av artiklar i de nordiska språken. I 5.3 tar jag upp objekt av typ I, och i 5.4 går jag vidare till objekt av typ II i ljuset av DP-analysen. Kapitlet utmynnar i regler för objektlicensiering (i avsnitt 5.5).

5.1. DP-analysen

Inom den generativa grammatiken finns numera en ganska stor konsensus om att artiklar (och andra determinerare) utgör huvuden inom nominalfrasen. Denna analys vann snabbt anhängare efter Abneys (1987) arbete om engelska nominalfraser, där han lanserar DP-analysen (DP = Determiner phrase). Redan tidigare hade dock bl.a. Szabolsci (1983) och Hellan (1986) argumenterat i samma riktning för ungerska respektive norska. Liknande ideer har också presenterats inom mera traditionell grammatikbeskrivning, se Andersson (1987). Från början var argumentationen för DP-analysen indirekt. På grundval av språk med possessivsuffix har man argumenterat för att possessivkongruensen på substantiv ska beskrivas på samma sätt som subjektkongruensen på verb. I vissa språk, som t.ex. ungerska, är denna kongruens morfologiskt identisk i de två fallen. Även vissa typer av utflyttningar ur satser och nominalfraser har anförts som goda argument för parallellen mellan satsen och nominalfrasen. Argumentationen byggde sedan på att s.k. funktionella huvuden (där subjunktioner, verbkongruens och hjälpverb genererades) var väl etablerade kategorier inom satsstrukturen, och att likheterna mellan sats och nominalfras implicerade att denna typ av huvuden fanns även i nominalfrasen.¹⁴ Likartade strukturer hos olika frastyper ses a priori som en fördel, då detta hjälper till att förklara det mycket snabba språktillägnet hos barn.

Senare har det framförts mera direkta argument för att determinerare är huvuden i nominalfrasen. Bland annat har det påpekats för de skandinaviska språken att bestämdheten hos nominalfrasen avgörs av determineraren. I definitiva fraser som de i (62) avgörs definitheten av determineraren, inte av substantivet, trots att substantivet kan ha en definit böjningsändelse. Fler argument för DP-analysen tillämpad på

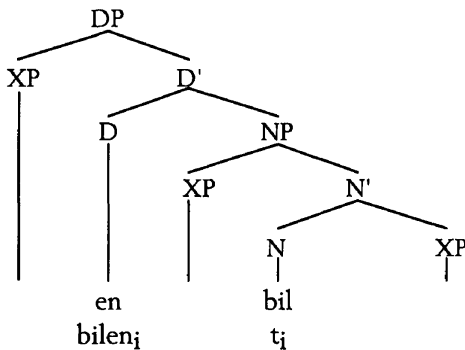
¹⁴ Att subjunktioner har samma placering i bisatser som finita verb har i huvudsatser (jfr figur 2 ovan) har varit ett skäl att anta en funktionell kategori C (Complementiser). Likaså har den komplementära distributionen i engelska mellan modala hjälpverb och numerus-/personböjning varit ett argument för en kategori I (Inflection).

skandinaviska språk ges i Delsing (1993, kap. 3).

- (62) min häst
 detta hus
 det huset

De antaganden som DP-analysen bygger på innebär alltså att nominalfraser har ett överordnat huvudord som bestämmer den grammatiska funktionen i förhållande till omgivningen (extern syntax) och ett underordnat lexikalt huvud som bestämmer betydelsen och vissa interna relationer inom nominalfrasen, t.ex. prepositionsval vid prepositionsattribut (*en kusin till Kalle, belägringen av staden, benen på stolen*). En enkel DP-struktur ser ut som i (63) nedan. XP är positioner som kan fyllas av fraser: genitivattribut eller prepositionsattribut. I de särskårliga grammatikerna är dock oftast bara en eller två positioner tillgängliga för dessa. Obeståmd artikel genereras i D. För suffigerad beståmd artikel antar man ofta att hela substantivet flyttar till D-positionen. Spåret efter det flyttade ledet markeras då med ett indexerat *t* (för *trace*).

(63)

Det har funnits en livlig debatt om vilka element som ska räknas till kategorin D. Från början räknades alla determinerande huvuden hit, men senare har det föreslagits att kategorier som possessiver, räkneord och demonstrativer ska genereras i egna (eller åtminstone andra) funktionella huvuden mellan D och N, framför allt p.g.a. samförekomst med artiklar. Fortfarande är de flesta överens om att artiklar ska genereras i D-positionen.

Det ska påpekas att resultatet av min undersökning bör ses som ett

stöd för DP-hypotesen. Själva det faktum att determinerarens kategoritillhörighet har betydelse för nominalfrasens placering i satsen talar starkt för att determineraren ska ses som huvudord i frasen.

5.2. Artiklar

I de västeuropeiska språken finner vi ett flertal olika typer av artiklar. Gemensamt för dem alla är att de sätts in i nominalfrasen då denna saknar andra determinerare (såsom demonstrativer, possessiver, indefinita pronomen etc.).

I Delsing (1993) utgår jag från iakttagelsen att svenskan har ett krav på determinerare hos argumentella nominalfraser (subjekt, objekt, rektion etc.), medan det inte tycks finnas något sådant krav för icke-argumentella nominalfraser (jfr Stowell 1991).¹⁵ Jag bortser här från rubrikpråk, som ju inte följer normala grammatiska regler. I denna stilart kan såväl artiklar som kopula och andra formord strykas.

- (64) *Läkare håller på att operera patient
 Läkaren håller på att operera en patient
 (65) Kalle är läkare
 ?? Kalle är en läkare

I (64) ovan kan man säga att artiklarna räddar grammatikaliteten hos subjekt och objekt. I (65) däremot försämrar artikeln grammatikaliteten. Jag diskuterar vidare de fall där vi använder artikel i predikativer (t.ex. *han där en duktig läkare*) och visar att den obestämda artikeln i dessa predikativer har egenskaper som klart skiljer den från obestämd artikel i argumentella nominalfraser (se Delsing 1993, kap. 2). Argument tycks alltså kräva en determinerare. Om inget pronomen fyller denna uppgift, måste en artikel sättas in.

Skillnaden mellan argument och icke-argument kan sedan användas som ett test på artiklar. Jag hävdar att den propriella artiken, ett "pleonastiskt" svagtonigt pronomen som används framför egennamn, i norrländska dialekter också ska ses som en artikel. I exempel (66)–(67) nedan visas att artikeln är obligatorisk hos argument, medan den är omöjlig för icke-argumentella nominalfraser (här illustrerade med predikativer och vokativer).¹⁶

¹⁵ Det enda språk jag känner till som kräver artikel i satser som *Kalle är läkare* är engelskan (*Charles is a doctor*). Jag har inget intressant att säga om detta artikelvång.

¹⁶ Samma restriktioner tycks gälla i tyska dialekter. Ute Bonacker har föret mig

- (66) n Erik å a Lisa ska jift sä (Västerbotten)
 *Erik å Lisa ska jift sä
Erik och Lisa ska gifta sig
- (67) Han het (*n) Erik
 (*n) Erik!

Fenomenet är även välkänt från de flesta norska dialekter och från talad isländska. I de nordiska språken har vi alltså en egennamnsartikel som är morfologiskt distinkt från den bestämda artikeln. Samma fenomen möter oss i många austronesiska språk. Egennamnsartiklar känner vi även från bl.a. italienska, som åtminstone vid feminina personnamn använder den bestämda artikeln (*la Nilsson, la Callas* etc.). Mera reguljärt tycks fenomenet vara i t.ex. grekiska och portugisiska. Jag menar alltså att även språk som inte har en synlig artikel på egennamn har en "osynlig" artikel när de fungerar som argument. Med andra ord är artikelpositionen "aktiverad" eller syntaktiskt relevant.

Även då det gäller icke-räkningsbara substantiv, eller substantiv i sådan användning, finner vi språk med en speciell artikel. Det mest välkända exemplet är förstås den partitiva artikeln i franska.

I norrländska dialekter används suffigerad artikel mycket oftare än i riksspråket (se t.ex. Dahlstedt/Ågren 1980, s. 281 ff., Delsing 1996, s. 29 ff.). I de fall då riksspråket har naket substantiv använder t.ex. dialekterna i Västerbotten suffigerad artikel på substantivet. Denna artikel glossas i exemplen med ART.

- (68) Däm satt å ränse sik-en (Västerbotten)
de satt och ränsade sik-ART (= de satt och ränsade sik)
 Hon sto å koke gröt-n
Hon stod och kokade gröt-ART (= hon stod och kokade gröt)

Jag menar att denna artikel är en partitiv artikel på samma sätt som den franska, om än med den skillnaden att den nordsvenska artikeln är suffigerad. Man kan visa att artikeln på dessa substantiv är indefinit, eftersom den med full grammatikalitet kan stå i existentialkonstruktioner. Den vanliga bestämda artikeln (på räkningsbara substantiv) är däremot omöjlig i denna konstruktion, liksom i riksspråket. Notera att exemplen i (69) motsvaras av naket substantiv i rikssvenskan, medan exemplen i (70) måste ha artikel för att bli grammatiska.

med följande schwabiska exempel som direkt motsvarar dem i (66)–(67): *d'r Erik ond d'Lisa dend heirada. Der hoißt (*d'r) Erik.*

- (69) Hä väks bjärken dära lia
Det växer björkar-ART därpå liden
 Hä finns vattne däri hinken
Det finns vatten-ART däri hinken
- (70) *Hä sitt katta dära bron
Det sitter katten därpå trappan
 *Hä stå biln dävve garasje
Det står bilen därvid garaget

Vi tycks alltså finna fyra olika sorters artiklar i norrländska dialekter, och jag menar att dessa artiklar har strukturell betydelse även i språk där de inte hörs/syns. Detta underbyggs framför allt av en diskussion om när vi kan använda nakna substantiv som argument respektive predikativer i modern rikssvenska (se vidare Delsing 1993, kap. 2).

Jag ska här utgå från att nakna substantiv som används i icke-räkningsbar funktion och egennamn har strukturellt betydelsefulla osynliga artiklar. Utifrån detta antagande ska jag nu gå vidare med att diskutera det fornsvenska materialet.

5.3. Typ I

I föregående avsnitt har jag presenterat min syn på de fyra olika sorters artiklar som jag antar. En första observation är förstas att alla de nominalfraser som har sådana artiklar tillhör typ I, dvs. de står praktiskt taget aldrig före det infinita verbet efter 1375. Det gäller förstas de två fall där vi har synliga indefinita och definitiva artiklar, men det gäller också egennamn och vanliga nakna nominalfraser som objekt. De senare har en osynlig artikel eller, om man så vill, en strukturellt betydelsefull determinerarposition. De enda grupper av nominalfraser utöver dessa fyra, som regelmässigt står efter verbet är nominalfraser med genitivattribut eller räkneord som determinerare.

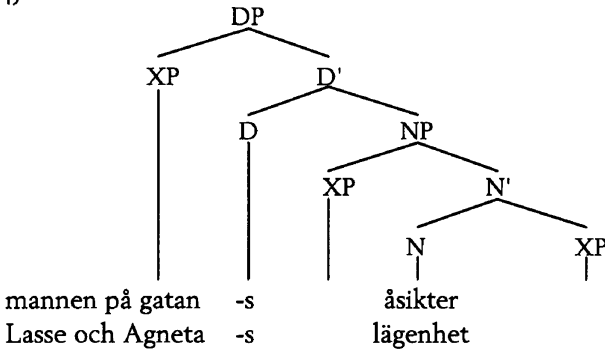
Inom DP-analysen har flera forskare diskuterat möjligheter att placera genitiv-s:et i D-positionen (se t.ex. Abney 1987, s. 78 ff., Delsing 1991, 1993, kap. 5). En sådan analys hjälper till att förklara grupp-genitiverna, som tar genitiv-s:et efter de efterställda attributen, alltså efter hela den possessiva nominalfrasen. Sådana exempel finner vi såväl vid koordinationer som vid självständiga adjektiv och nominalfraser med efterställda attribut.

- (71) Lasse och Agnetas lägenhet

- (72) den gamles käpp
 (73) mannen på gatans åsikter

Sådana nominalfraser får sin enklaste förklaring om -s:et är genererat i D-positionen och själva den possessiva nominalfrasen i SPECificeraren till D.¹⁷

(74)

I Delsing (1991) ger jag en beskrivning av utvecklingen av genitivändelsen från morfologi till syntaktiskt fristående element. Jag visar där att det i första halvan av 1400-talet finns indicier på övergången: bl.a. förlust av intern böjning och exempel på gruppgenitiver. Se också Nordes nyutkomna avhandling i ämnet (Norde 1997).¹⁸

Då det gäller räkneorden brukar man normalt räkna med att dessa finns genererade i en särskild numerusnod mellan D och N. Nusvenska nominalfraser som *de tre husen* visar ju tydligt att artikel och räkneord kan samförekomma. Därmed är i dessa fall räkneordet genererat i en lägre position än D. I indefinita fraser kan vi därför inte veta om D-positionen är fylld. Räkneorden avviker därför från de andra typerna av determinerare i typ I. Fraser som *the thre männin* finner vi också i fornsvenska, även om vi här inte kan vara säkra på om det framförställda *then* är artikel eller demonstrativ. Vanligt demonstrativt *thænne* är klart vanligare än *then*.

¹⁷ I Delsing (1993, kap. 5) visar jag också att samma analys kan tillämpas på den norska garpegenitiven och den likartade västjylländska perifrastiska genitiven.

¹⁸ Tydliga tecken på att genitiv-s:et gått över från att vara morfologisk ändelse till att bli ett fristående syntaktiskt element finns från mitten av 1400-talet. Jag menar emellertid att D-positionen blir synliggjord redan kring 1300 då vanliga attributiva genitivattribut blir obligatoriskt framförställda; jag antar att genitiverna redan då obligatoriskt måste flytta till Spec-DP.

I indefinita nominalfraser verkar dock räkneorden licensiera argument, både i fornsvenska och nysvenska. Ett räkneord är fullt tillräckligt för att licensiera en argumentell nominalfras i nusvenskan.

Likväl kan man finna egenheter hos räkneorden i andra språk som antyder att räkneorden inte går att entydigt föra till en nominal kategori (substantiv, adjektiv eller pronomen). I finsk-ugriska, baltiska och slaviska språk verkar räkneorden stå som lexikala huvudord i N-positionen, dvs. som substantiv. På detta tyder det faktum att räkneorden kan dela ut lexikalt kasus till substantivet.

- (75) neljä maa-ta
fyra-NOM länder-PART

Ett liknande fenomen finner vi i fornsvenska och fornisländska, där de mer substantiviska räkneorden kan följas av genitiv.

- (76) hundradha manna (Leg)

I norrländska dialekter kan självständiga räkneord också bete sig som substantiv, i så måtto att de tar bestämd artikel. Artikeln är densamma som används för självständiga adjektiv (se Delsing 1996, s. 61 f.). Denna typ av artikel på attributiva element ses ofta som ett indicium på att ledet flyttar till D-positionen (så t.ex. i Homborg/Sandström 1996).

- (77) alle tre-en
bägge två-en

Detta visar att räkneorden uppvisar syntaktiska likheter med substantiv, adjektiv och determinerare i olika språk. Jag kan inte visa att räkneorden står i artikelpositionen i fornsvenska nominalfraser (inledda av räkneord), men det verkar finnas tillräckligt mycket variation bland räkneorden för att det inte ska kunna uteslutas. Vi kan möjligen utifrån resultatet av den här gjorda undersökningen ställa upp hypotesen att räkneord licensierar D-positionen i fornsvenska om det saknas andra determinerare.

Sammanfattningsvis menar jag att de objektstyper som jag på grundval av min huvudundersökning har sammanfört i typ I har det gemensamt att deras D-position är fylld eller aktiverad. För räkneorden lyckas jag dock inte riktigt.

5.4. Typ II

Objekt av typ II, dvs. de nominalfraser som kan stå på ömse sidor om verbet, saknar artikel och har normalt i stället andra determinerare: demonstrativa, possessiva, indefinita pronomen, eller så saknar de determinerare, såsom objekten i funktionsverbskonstruktionerna och personliga pronomen. Vad dessa typer skulle kunna ha gemensamt är att de saknar en aktiv D-position och att deras högsta element i nominalfrasen, determineraren eller huvudordet är genererat längre ned i strukturen.

Då det gäller personliga pronomen hävdas det ofta att dessa är basgenererade i D-positionen, och att de oftast är intransitiva (se t.ex. Abney 1987, s. 284, Svenonius 1993). De står dock ibland före ett substantiv och även före attributiva adjektiv, såsom i fraserna i (78). Som påpekas i Delsing (1993, s. 106) står de dock också ibland efter adjektiv, nämligen i vokativer.

(78) vi bönder
ni gamla
du käre vän

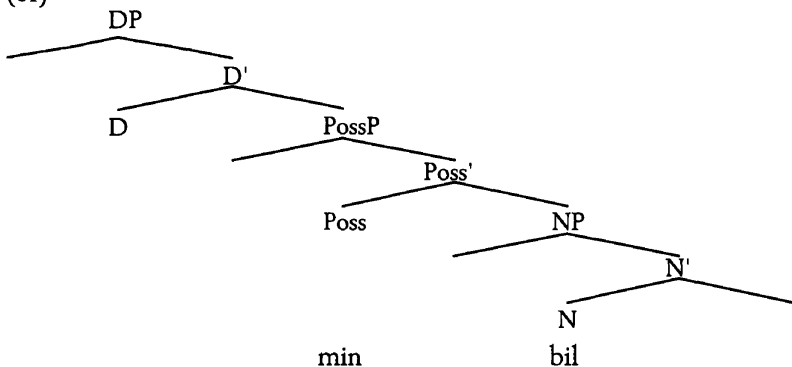
(79) snälla du!
kära ni!

Exemplen i (78)–(79) tyder på att pronomen kan genereras såväl före som efter adjektivet, dvs. i D eller i N. Detta betyder att pronomen inte alltid har licensierat D-positionen.

Då det gäller possessivpronomen finns det flera forskare som föreslagit en Poss-fras i nominalfrasen (den förste är, så vitt mig bekant, Battye 1989). Själv har jag framför allt i Delsing (1993, kap. 5) argumenterat ingående för att en PossP finns mellan D och N. I en sådan fras skulle alltså possessivpronomen basgenereras i Poss och inte nödvändigtvis behöva licensiera D-positionen.

Samma sak kan sägas för indefinita pronomen och graderande element (som i undersökningen hittills betraktats som en kategori). Indefinita pronomen kan lätt associeras med den Q- eller Num-projektion som föreslagits av många forskare (Ritter 1988, Delsing 1989, Vangsnes 1996). Gradadverbialen och deras suffigerade motsvarigheter (komparationssuffixen) har sedan Abney (1987, s. 298 ff.) ofta setts som huvuden i en egen funktionell fras (DegP, för Degree Phrase), se t.ex. Bhatt (1990).

(81)

Även demonstrativa pronomen antas ibland vara genererade längre ned i DP-trädet. Sådana förslag finns bl.a. hos Delsing (1993, s. 134 ff.), där demonstrativets svaga adjektiviska böjning anføres som ett av argumenten för att förknippa det med adjektiviska ord.

Till sist har vi funktionsverbskonstruktionerna. I dessa kan man se kombinationen av verb och nominal som ett komplext predikat: *ha behov* = *behöva*. Därmed är det troligt att nominalet inte ska betraktas som argument till verbet utan som ett semantiskt stöd för detta; man kunde ha använt termen 'predikatsfyllnad' om den inte vore etablerad i en mera specifik betydelse. Ett intressant fenomen är att dessa nakna objekt saknar partitiv artikel i språk som franska och nordsvenska (jfr ovan).

(82) Il a (*de la) peur de ...

Ella a (*du) besoin de ...

(83) Han ha behov/*behove tå ...

Däm ha täjje kontakt/*kontaktn vä ...

Jag har i en uppsats från 1997 argumenterat för att funktionsverben inte tar ett objekt med determinerare utan bara en NP (utan determinerarpositon).

För samtliga av de kategorier som ingår i typ II har jag nu försökt göra troligt att de är eller kan vara basgenererade i N eller i en funktionell kategori under D-nivån. Jag har pekat på analyser i litteraturen som oberoende har argumenterat för att dessa typer inte är basgenererade i D. Det är mycket möjligt att många av dessa element kan flytta till D-positionen och licensiera den, men min poäng är att de inte be-

höver göra det; de kan sakna fylld D-position på ett sätt som inte är möjligt för typ I.

Vi skulle givetvis vilja visa explicit att det finns flyttning av possessiva pronomen och andra determinerare i typ II till D-positionen då frasen står efter verbet. Detta är dock inte möjligt eftersom inga led i fornsvenskan tycks stå mellan D-positionen och de nedanförliggande funktionella huvudena. Vi får alltså vad som på engelska brukar kallas 'vacuous movement', dvs. en flyttning som inte syns på ytan.

5.5. Objektslicensiering

Sammanfattningsvis har vi två typer av objekt som under 1400- och 1500-talen uppvisar helt olika distribution då det gäller placeringen i förhållande till det infinita verbet. Typ I står alltid efter verbet medan typ II tycks ha fri variation. Här har jag försökt göra troligt att kategorierna i typ I har det gemensamt att de har en fylld eller aktiverad D-position i nominalfrasen, medan typ II inte behöver ha en fylld/aktiverad D-position. Därmed är vi nu redo för att göra en generalisering om OV/VO-variationen i 1400- och 1500-talens svenska.

(84) Objektslicenciering:

Fyll D-positionen, eller

Flytta objektet till en position före verbet.

Detta innebär att alla fraser som har utsatt artikel, genitiv-s eller andra kategorier som otvetydigt talar om för språkbrukaren att D-positionen är fylld redan är licensierade som objekt och därmed inte behöver tillgripa b-satsen i (84). För objekt av typ II är situationen en annan. De saknar från början en licensierad D-position, men kan genom huvudflyttning (t.ex. från Poss till D) lätt licensiera den, utan att det egentligen syns på ytan. Språkbrukaren har emellertid också möjligheten att lämna D-positionen tom, men han måste då uppfylla b-satsen i (84), dvs. flytta objektet till en position före verbet. Valet kan förstås utnyttjas för att variera informationsstrukturen. Exempelvis kan man flytta ett objekt före verbet om man inte vill att det ska tolkas som rema i satsen. På motsvarande sätt kan man tänka sig att rematiska objekt förses med artikel så att de kan stå kvar efter verbet.

6. Några ytterligare iakttagelser om OV-ordföljden.

I detta kapitel redovisar jag två ytterligare resultat av min huvudundersökning. Dels går jag i avsnitt 6.1 igenom satstypens betydelse; jag skiljer där på jakade satser och negerade/villkorade/frågande satser. I avsnitt 6.2. diskuterar jag den preverbala position som objekten flyttar till, och jag visar att pronomensfraser här skiljer sig från andra nominafraser.

6.1. Satstypens betydelse

I min undersökning har jag hittills helt bortsett från eventuella skillnader som skulle kunna finnas mellan huvudsats och bisats. Mitt allmänna intryck är att OV-frekvensen är likartad i de båda satstyperna, men jag har alltså inte kvantifierat materialet i detta avseende. En sådan undersökning skulle också bli haltande p.g.a. det faktum som jag påpekade ovan i avsnitt 3.3, nämligen att de yngre texterna i varierande grad har modern bisatsordföljd och vi därmed kommer att räkna bort ett antal av de satser där objektet faktiskt står i den preverbala objektspositionen (N2a i figur 3 ovan).

Jag har emellertid funnit att en annan indelning i satstyper kan vara relevant. Många av beläggen på OV-ordföljd i yngre fornsvenska och äldre nysvenska finner vi i negerade, frågande eller konditionala satser, dvs. satser där obestämd artikel i nusvenskan helst utbyts mot *någon*.

(85) jag har köpt en bok

(86) jag har inte köpt någon bok
har du köpt någon bok

Om han har köpt någon bok, så är det inte "Brott och straf"

I satserna i (86) ovan skulle obestämd artikel i objektet ge en annan, lite svårgripbar, tolkning. Samma fenomen känner vi från andra språk, som engelskan där *some* byts ut mot *any* i denna typ av satser. Jag lånar här från den engelska grammatiska traditionen termen 'polaritetssats' då jag talar om de tre satstyperna i (86). Då jag kvantifierat materialet har jag också skilt på infinitiv och particip.

Som jag har visat ovan är OV-frekvensen mycket låg för typ I i texter från efter 1375; jag redovisar därför bara typ II här, där vi verkligen finner variation. I tabell 16 redovisas OV-frekvensen för typ II för de enskilda texterna, fördelade på jakade satser och polaritetssatser samt på de olika typerna av infinita verb.

länkarna i kedjan är.

Skillnaden mellan particip och infinitiv är svårare att finna förklaringar till. Möjligen kan man tänka sig att den avgränsade aktionsart som *hava*+aktivt paritcip normalt resulterar i, gör det vanligare att objektet får specifik referens. Specifik referens signaleras i språket oftast av definitiva nominalfraser, men också med hjälp av indefinit artikel, räkneord eller attributivt pronomen. Nakna substantiv har däremot nästan aldrig specifik referens och de står nästan alltid efter verbet.

6.2. Det preverbala objektets position

Enligt de definitioner jag utarbetat för undersökningen har jag avgränsat OV-strukturerna till fall där objektet står mellan det finita och det infinita verbet. För huvudsatser innebär alltså detta någonstans mellan V1a och V2, medan det för bisatser innebär någonstans mellan V1b och V2. I avsnitt 3.1 satte jag helt utan vidare diskussion ut en objektsposition mellan satsadverbialspositionen och det infinita verbet.

Figur 5. Satsschema för fornsvenskan

Fundament	V1a	N1	V1b	A1	N2a	V2	N2b	A2
Han	kunde			ey	hona	höra		sidhan
Sidhan	kunde	han		ey	hona	höra		
	at	han	kunde	ey	hona	höra		sidhan

I min definition av den preverbala objektspositionen har jag helt och hållet lämnat adverbialspositionen utanför, och man skulle mycket väl kunna tänka sig att objekten står längre till vänster i satsen.

De positioner som vi skulle kunna identifiera är tre. För huvudsatser skulle vi kunna finna objektet före subjektet (mellan V1a och N1), mellan subjektet och satsadverbialiet (före A1) samt mellan satsadverbialiet och det infinita verbet (N2a). För bisatser har vi bara de två senare alternativen, eftersom vi har räknat bort alla fall av objekt före det finita verbet. Den första positionen skiljer alltså huvud- och bisatser åt. Det visar sig dock att objektet praktiskt taget aldrig står före subjektet. Jag har endast påträffat 18 fall i hela materialet (av uppskattningsvis drygt 1.000 belägg på OV-ordföljd i huvudsats).

- (88) Nu skal þæt hæreæz næmd uita huat han fluþe . . . (ÖgL, Eds 2)
 thær skulu hanum upplændingær mötæ (UL Kgb 2; + tre likartade exempel)

tha **aghu** thæt tolf mæn witæ hwat (UL Mb 11; + fem likartade exempel)

hawæ hanæ tolf mæn wart sum fyrr ær saght (UL, Jb 2)

oc **wil** os landz härran **wäffuia** oc blandha oc döma os ... (Mos 190)

wil os gudh **hiälpa** (Mos 310)

Nw **skulu** thz alle cristne män vitha at ... (Mos 36)

tha **ma** idher enkte öghä see. (Val 120)

thz **kan** mik nw engen formena. (Did 192)

tha **skall** tik thz encte hielpa (Did 196)

Som synes rör det sig genomgående om pronominella objekt före subjekt som utgörs av substantivfraser. Bara i ett fall är subjektet ett personligt pronomen. Det tycks också vara ett tämligen ålderdomligt fenomen; 15 av de 18 exemplen är från äldre fornsvenska.

Alla övriga belägg på preverbalt objekt har objektet efter subjektet där sådant finns mellan de båda verben. I de fall där en negation finns utsatt mellan verben står objekten både framför och efter denna, men det finns en klar skillnad mellan pronominella objekt och andra typer.

Tabell 17. Preverbala objekt i förhållande till negationen i huvudundersökningen

Objekt	Före negationen (mellan V1b och A1)	Efter negationen (N2a)
Personligt pronomen	78	10
Annat objekt	5	23

Som framgår av tabellen står pronomen normalt framför negationen medan andra nominalfraser normalt står efter negationen. Fördelningen liknar alltså objektsskifte i modern svenska, där pronomen normalt står före negationen, men där andra nominalfraser aldrig gör det. Konstruktionen är bara möjlig i huvudsatser med finit huvudverb (se närmare t.ex. Holmberg 1986, Josefsson 1992).

(89) Vi såg henne inte

Vi såg inte henne

*Vi såg läraren inte

Vi såg inte läraren

Variationen i placeringen av pronominella objekt i förhållande till negationen i fornsvenska liknar således objektsskifte. Det vanliga är att objektet sätts före negationen, men det kan också placeras efter. Det blir då alltså de fem exemplen med icke-pronominellt objekt för negationen som utgör de problematiska fallen.

- (90) at han **kunde hennes dygd** engeledz forwendä effter sin wiliä (Vd 92)
 oc **kunde thz watn** äy **finna** som han thz swerd i hårda wildē (Did 75)
 ty **will** iak **thinä tjänistä** enchte **haffua**. (Did 28)
 iak **will** **thin tjänst** enchte **haffua**. (Did 120)
 Doch gudh **haffuer sådana** intet förgätit (Petri 296)

Som framgår av exemplen är tre av dem från Did. Återigen är det alltså Did som avviker med några undantag från huvudreglerna (jfr diskussionen om preverbala nakna objekt, se (47) ovan).¹⁹

Sammanfattningsvis kan man se att pronominella objekt kan stå på båda sidor om negationen. Framförställning är dock det klart vanligaste. För övriga objektstyper finner vi en klar övervikt för placering mellan negation och infinit verb. Undantagen från denna regel finns nästan bara i Did.

7. Språkförändringen i stort

I detta kapitel vill jag mera i detalj diskutera den kronologiska utvecklingen. Jag vill gärna utgå från en språksyn där grammatiken sätter gränser för språkbruket, och där variation kan finnas inom dessa ramar. En grammatisk språkförändring är en övergång till en ny grammatik som också tillåter variation. En språkförändring blir då en övergång från en typ av variation till en annan, och det är bara på vissa punkter som vi kan se skillnaden. I själva verket är det nödvändigt att de två olika grammatikerna före och efter en språkförändring producerar språkbruk som i stora delar överlappar varandra. Annars vore inte språkförändring möjlig. Med andra ord förväntar vi oss att barnen (språkinlärarna) kan missförstå mindre delar i det språk de lär sig, men

¹⁹ Inte heller i detta fall tycks de avvikande formerna i Did vara övertagna från den fornsvenska förlagan.

inte hela systemet. För en god utveckling av en sådan språksyn, se Falk (1993, kap. 2).

I resten av det här kapitlet delar jag in svenskan i hundraårsperioder, både av praktiska och innehållsliga orsaker. Tidsangivelserna är givetvis högst ungefärliga.

7.1. Skede I (1225–1325)

I det äldsta skedet finner vi en övervikt för objekt före verbet i finita satser. Endast bisatser står alltid efter verbet. Övervikt för VO-ordföljd finner vi också vid vissa tunga objekt, koordinationer och fraser med determinativa pronomen (och därmed bisats). I infinitivfraser (med *at*) är det vanligt att nominalfraser står före verbet.

I detta skede tror jag att vi har en renodlad OV-grammatik. Detta innebär att vi i princip måste finna speciella förklaringar till alla belägg på VO-ordföljd från denna tid. Jag tror att det är någorlunda möjligt att göra detta. Det lämpligaste är då att undersöka den text som har högst OV-frekvens, nämligen UL.²⁰

I UL finner vi 64 belägg på VO-ordföljd av totalt 316 belägg med icke-negerat nominalfrasobjekt. Jag antar att tyngre nominalfraser kan stå till höger om verbet även i en OV-grammatik. Redan den tidigare diskussionen gör att vi kan räkna bort de två kategorier som per definition har sådan tyngd att de normalt står extraponerade, dvs. 2 OV- och 10 VO-belägg på koordinationer samt 2 VO-belägg med determinativt pronomen. Vid kontrollen av beläggen i UL fann jag dessutom att två objekt hade extraponerade konjunkter som jag inte upptäckt i huvudundersökningen. Till de fraser som på grund av sin tyngd kan stå till höger hör förstås även alla andra nominalfraser med satsattribut (tre belägg),²¹ och vi kan också se att sju objekt är synligt extraponerade, dvs. skiljs från verbet av TSR-adverbial. Till tunga objekt bör vi också räkna exempel av typen *alla utom x*; jag har funnit ett sådant belägg. Vi har nu kvar 39 belägg på VO-ordföljd som behöver en särskild förklaring.

²⁰ Det fornsvenska originalet till ÖgL är visserligen äldre, men den handskrift som undersökts är från 1350, och dessutom visar edsöresbalken i ÖgL påfallande mycket VO-ordföljd (jfr avsnitt 4.2.7 ovan). Denna handskrift är också modern i andra avseenden, t.ex. har den ett ymnigare artikelbruk än alla andra landskapslagar (se Larm 1936, s. 79). Ståhle (1988, s. 123) visar också att A-handskriften har fler fall av artikel än andra handskrifter.

²¹ Kom ihåg att det bara är then/thet+substantiv+bisats/infinitivfras som räknats till kategorin "fraser med determinativt pronomen".

Av de kvarvarande beläggen finner man en överrepresentation av s.k. småsatser, dvs. tvåledade komplement där de båda leden står i en inbördes relation. Hit räknar jag kombinationer av direkt och indirekt objekt, direkt objekt och objektiv predikativ samt direkt objekt och prepositionsobjekt. Exempel på de tre typerna ges i (91) nedan.

- (91) *tha skulu fædhærnis frændær ok mödhærnis skiptæ hwarium sin lot* (Äb 11)
thær skal han giöræ sik orthiuffwæ (Mb 48)
ther aghu swæriæ witni a han (Mb 37)

I exemplen ovan kommer 'lotterna' att tillhöra 'var och en', han (dvs. 'sik') blir 'urtjuva' och vittnesmålet ('witni') handlar om honom ('han'). Denna typ av småsatser omfattar inte mindre än 22 av de 39 kvarvarande objekten.

De sista 17 beläggen är helt vanliga objekt stående i slutet av satsen eller följda av TSR-adverbial. Av dessa är två uttrycket *han hawær brutit kununx edhsöre* (jfr ovan avsnitt 4.2.6) och fem av de andra är koncentrerade till ett mycket kort parti i Manhelgisbalken (Flock 13–16). Det är ganska få helt vanliga objekt som dyker upp efter verbet. Här är några exempel.

- (92) *tha hawær han ridhit rættæ erix gatu* (Kb 2)
tha aghi kirkiunnæ forman. utt letæ thæt. mædh tolff mannum (Äb 16)
ællr han wildi radhæ hænni. ok æi dræpæ hanæ (Mb 13)
Nu kan biltughær man dræpæ man. mæn han biltughær ær (Mb 16)

Hur man ska förklara dessa få VO-belägg vill jag inte helt ta ställning till. Om man vill se texten som en representant för en ren OV-grammatik måste man anta att VO-exemplen tillhör ett yngre stadium i lagtraderingen. Detta låter sig väl göras med edsöreslagstiftningen och kanske också med några andra fall, men för de övriga exemplen återstår det att bevisa att de är senare tillkomna än resten av texten. Ett noggrant studium av texten på alla språkliga nivåer kan nog ge goda insikter i detta, men det måste lämnas till framtida undersökningar.

Vi har nu med viss (men inte fullständig) framgång prövat hypotesen att UL representerar en ren VO-grammatik, dvs. en grammatik där varje VO-belägg kan ges en grammatisk förklaring. Ett annat sätt att se

variationen är att se UL som en text där OV-grammatiken redan luckrats upp av en VO-favoriserande språkförändring.

Språkförändringar kring 1300 som kan vara relevanta är utvecklingen av artikelsystemet och den försvagning av kasusböjningen som äger rum mellan 1250 och 1350. Under denna tid utvecklas den suffigerade artikeln till att bli lika vanlig som idag, medan den obestämda mera trevande gör sitt intåg i språket. Kasussystemet försvagas något i det att genitivens domän inskränks kraftigt (den behålls vid vanliga genitivattribut, men försvinner efter verb, adjektiv och prepositioner samt i partitiva uttryck, se Delsing 1991). Dessutom försvinner dativformerna på vissa personliga och demonstrativa pronomen under denna tid; *maer*, *baer*, *saer* ersätts t.ex. med ackusativt *mik*, *bik* och *sik*.

Vad vi letar efter är givetvis ett fenomen i språket som kan ha samma funktion som OV-ordföljden. Som jag ser det måste valet mellan OV och VO vara ett av två ting, antingen en fullständigt arbiträr ordning som lärs vidare från generation till generation (en parameter i generativa termer), eller en funktionell del av språket. Den här undersökningen har visat att OV-ordföljden *k a n* ha en funktion, dvs. att licensiera objekt som annars inte blir licensierade i strukturen. Om vi vill finna ett samband mellan andra språkförändringar och variationen mellan OV och VO runt 1300 bör vi givetvis söka oss till den senare förklaringsmodellen. Det innebär att artikelsystemet eller kasusmorfologin ska ha licensierande funktioner. Jag tror att båda har det. Artiklarnas licensieringsförmåga har jag argumenterat för ovan och kasus ses mycket ofta i den lingvistiska litteraturen som en licensierande faktor. Språk med morfologiskt kasus har t.ex. en friare ordföljd än språk utan kasus; de behöver också mindre ofta *ta* till formord som artiklar och prepositioner för att uttrycka språkliga funktioner.

Den fornsvenska framväxten av suffigerad artikel är genomgripande. Från att ÄVgL nästan inte har artiklar alls, finner man vid mitten av 1300-talet en fullt modern användning av artiklar (ca 50 % eller mer av alla nominalfraser har artiklar, se Delsing 1991). Förlusten av kasus kring 1300 drabbar framförallt genitiven, vilken är mycket marginell som objektskasus. De andra kasusförlusterna drabbar främst personliga pronomen, och dessa är den typ av objekt som bäst bevarar möjligheten till OV-ordföljd. Kasusbortfallet drabbar alltså bara periferin av objektets väsen. Jag tror därför att den språkförändring som kan höra samman med fallet i OV-frekvens i början av 1300-talet är utvecklingen av artikelsystemet.

Artiklarnas framväxt mellan 1250 och 1350 ger språkbrukarna en

ökad medvetenhet om artikelpositionens betydelse. Jag tror att fallet i OV-frekvens som vi finner under samma tid helt enkelt ska tolkas som en reflex av att språkbrukarna ser artikelförsedda fraser som licensierade i postverbal position.

7.2 Skede II (1325–1425)

Under 1300-talet sjunker OV-frekvensen drastiskt, troligen som en följd av att artikelsystemet vuxit sig starkare. Vid slutet av 1300-talet är OV-strukturer ovanliga. Redan i början av det drastiska fallet (i Leg och Mos) finner vi dock en skillnad mellan objekt av typ I och objekt av typ II (jfr Figur 4 ovan). Redan tidigt tycks alltså språkbrukarna skilja mellan nominalfraser med licensierad D-position och nominalfraser utan licensierad D-position. Detta gäller också tydligt de texter som har lägst OV-frekvens (Birg och MPI). Jag tror därför inte att vi får en ren VO-grammatik under fornsvensk tid. I stället har vi en grammatik som tillåter variation i ordföljden enligt den regel för argumentlicensiering som jag föreslog i (84) ovan. Ett objekt som har licensierad D-position står kvar efter verbet, medan fraser som inte har det måste flytta till en position framför verbet.

7.3 Skede III (1425–1525)

Under 1400-talet har vi fortsatt en variationsgrammatik enligt regeln om extern eller intern licensiering av objekten. Den förändring som sker under denna tid är att objekt av typ II ökar sin OV-frekvens. Med andra ord tycks språkbrukarna i ökad utsträckning föredra extern licensiering framför intern licensiering. Jag tror att denna språkförändring har utomspråkliga orsaker. Det ökade tyska inflytandet på svenska språket under slutet av 1300-talet och 1400-talet kan ha gjort det till mode att använda OV-ordföljd där den svenska grammatiken tillät det. För skriftspråket finns det också ytterligare ett stöd för ökat bruk av OV-strukturer. Under 1400-talet ökar bruket av verb-sist-bisatser. Dessa har praktiskt taget aldrig VO-ordföljd och de kan därför ha hjälpt språkbrukarna att upptäcka möjligheten till OV-ordföljd i det egna språket. Platzack (1983) visar att verb-sist-bisatserna och OV-ordföljden samvarierar i texter från yfsv. och änsv. tid. Det är troligen omöjligt att säga om dessa verb-sist-satser har varit en del av det centrala svenska språkssystemet eller inte, men jag tror i likhet med tidigare forskare att det är ett rent skriftspråksfenomen.

7.4 Skede IV (1525–1625)

Under tidig äldre nysvenska minskar OV-frekvensen återigen i texterna i mitt material. Det rör sig här i och för sig bara om tre texter från en och samma genre, men de är långa och skrivna med några årtiondens mellanrum. Vad vi kan utläsa ur detta material är att skillnaden mellan typ I och typ II upprätthålls, men att OV-frekvensen sjunker i typ II. I tabell 18 jämförs texterna från sen yngre fornsvenska med dem från tidig äldre nysvenska, med avseende på objektsplacering för typ II.

Tabell 18. Objektsplacering för undergrupperna i typ II i sen yngre fornsvenska och tidig äldre nysvenska.

Objektstyp	Sen y fsv			Tidig ä nysv		
	OV	VO	OV%	OV	VO	OV%
Possessiver	36	253	12	4	199	2
Demonstrativer	25	44	36	11	77	12
Funktionsverbskonstr	16	19	46	1	22	4
Indefinit pronomen	45	54	45	75	138	35
Personligt pronomen	330	400	45	118	659	15

Av tabellen kan man utläsa att alla undergrupper inom typ II har lägre OV-frekvens i 1500-talstexterna. Mest markant är minskningen för objekt i funktionsverbskonstruktioner. Denna grupp är dock den minsta, och man ska vara försiktig med att dra slutsatser. En annan tydlig utveckling är att framförställda objekt med possessivt pronomen nästan försvinner under 1500-talet.²²

Jag antar att vi fortfarande har samma variationsgrammatik som under de föregående två skedena. Den allmänna nedgången i OV-frekvens kan delvis tillskrivas excerperingsprinciperna; som jag har påpekat ovan introduceras den moderna bisatsordföljden i slutet av 1400-talet, och vi kommer därmed att räkna bort ett antal bisatser där objektet står i N2a. Denna förklaring täcker nog inte hela nedgången. En del av den kan vara genreberoende, men det ser också ut som om objekt med possessiva pronomen blir nästan obligatoriskt efterställda. Omtolkat i de termer jag har använt här, förefaller det alltså som om possessivpronomen mera reguljärt börjar flytta till D-positionen; de kan därmed licensieras internt och behöver inte flytta. Möjligen kan vi

²² Att objekt med indefinit pronomen står sig så pass starkt före verbet även under 1500-talet i mitt material torde till viss del kunna tillskrivas det ymniga bruket av *sådana* i krönikorna.

skönja en reflex av detta i det faktum att fraser där possessivpronomen kombineras med indefinit pronomen: *någon min vän*, börjar bli ovanligare under 1500-talet.

7.5 Skede V (1625–1725)

Enligt Platzack (1983) finner vi OV-ordföljd fram till och med början av 1700-talet, då den försvinner (utom för negationsobjekt). Denna period ingår inte i min huvudundersökning, och jag ska därför uttrycka mig mycket försiktigt om den. Jag har emellertid en känsla av att det under denna tid finns två olika sorters texter. För det första finner vi texter som t.ex. Agneta Horns självbiografi (Horn), som nästan helt saknar OV-ordföljd. För det andra finner vi texter med mycket OV-ordföljd (t.ex. Gyllenhielm, hädanefter Gyll), men där vi finner preverbala objekt även av typ I.

Vid en preliminär undersökning av Horn har jag exciperat alla infinitiver som följer på finit hjälpverb enligt samma principer som i min huvudundersökning (jag har här alltså inte tagit med aktiva particip). Borträknat negationsobjekten fann jag 5 objekt före det infinita verbet och 389 efter. Vi har alltså en total OV-frekvens som är nere på knappt 1,3 %. I min huvudundersökning har Brahe (som har den lägsta OV-frekvensen) 13 OV-belägg mot 184 VO-belägg (6,6 %) för infinitiverna (jämför appendix).

Jag har gjort en likadan preliminär undersökning av Gyll. I denna text finner jag 76 belägg på OV-ordföljd mot 243 på VO-ordföljd, således en OV-frekvens, för infinitiver, på 23,8 %. Av dessa är dock flera koordinationer eller objekt av typ I. I tabell 19 redovisas beläggen i Gyll fördelade på de olika objektstyperna.

Tabell 19. Objektspacering vid verb i infinitiv i 1500-talstexter och Gyll

Objektstyp	1500-tal			Gyll		
	OV	VO	OV%	OV	VO	OV%
Koordination	1	130	1	5	11	(31)
Determinativ	2	43	4	1	4	(20)
Typ I	5	758	1	8	117	6
Typ II (substfras)	91	436	17	23	53	30
Typ II (pronfras)	118	659	15	40	58	41

Detta material är för litet för att man ska kunna dra några säkra slutsatser. Man måste givetvis göra mer omfattande undersökningar av

1600-talstexter. Likväl vill jag gärna föra fram hypotesen att 1600-talets svenska i princip saknar OV-strukturer. För det första är skillnaden mellan Horn och Gyll uppseendeväckande. Den förra texten saknar praktiskt taget OV-ordföljd, medan den senare har mer OV-ordföljd än 1500-talstexterna. Detta kan tyda på att OV-strukturerna i Gyll bara är ett skriftspråksfenomen. För det andra är OV-frekvensen i Gyll högre för typ I än vad vi skulle förvänta oss. OV-frekvensen tycks också vara högre för koordinationer och objekt med determinativt pronomen. Om vi räknar samman de tre sistnämnda typerna har vi en OV-frekvens på 9,6 %, som ska jämföras med 1500-talskrönikornas 0,9 %. Det verkar alltså som om Gyll inte tillämpar samma regler som tidigare generationer. En möjlig förklaring är att OV-ordföljden för honom bara är en skriftspråklig konvention, och att han inte riktigt behärskar reglerna för det äldre systemet.

8. Sammanfattning och diskussion

I den här uppsatsen har jag redovisat en undersökning av den inbördes ordningen mellan infinit verb och objekt i fornsvenska och äldre nysvenska. Undersökningen har begränsats till aktivt infinit huvudverb efter finit hjälpverb. Hypotesen bakom undersökningen har varit att objektens form har betydelse för deras placering. Detta bekräftas i undersökningen för perioden 1375–1600. En tendens i denna riktning finner vi även i de tidiga 1300-talstexterna.

Under 1200-talet har vi en ren OV-grammatik. De få fallen av VO-belägg ska här kunna förklaras utifrån specialregler som exempelvis att tunga objekt kan stå i extraposition. Under decennierna närmast före och efter 1300 sker en ändring av den inre grammatiken som innebär att svenskan introducerar artiklar på argumentella nominalfraser. Detta medför i sin tur att många objekt har aktiverad D-position. Därmed övergår svenskan också från att ha en OV-grammatik till att ha en variationsgrammatik. I denna finns det till en början kvar vissa OV-reminiscenser (främst i Mos och Leg), men i princip gäller nu de regler som jag föreslagit för objektslicensiering.

Objektslicensiering:

- a) Fyll D-positionen (intern licensiering), eller
- b) Flytta objektet till en position före verbet (extern licensiering)

Objekten delas nu upp i två grupper. Den ena står alltid efter verbet medan den andra har variation mellan OV- och VO-ordföljd. Den första gruppen, som jag här kallat typ I innefattar egennamnsfraser, nominalfraser med obestämd eller suffigerad artikel, räkneord, genitivattribut eller naket substantiv. Den andra gruppen består av pronomenfraser samt substantivfraser med attributivt pronomen eller nakna objekt i funktionsverbskonstruktioner. De två typerna av nominalfraser verkar heterogena, men jag har argumenterat för att undergrupperna inom typ I har det gemensamt att de alla har en fylld eller aktiverad determinerarposition. Jag har också argumenterat för att en sådan kan saknas i typ II.

Idén är alltså att samma kategori kan licensieras på två olika sätt. Intern licensiering är inte alltid synlig, ett attributivt pronomen kan t.ex. flytta upp till D-positionen utan att det syns på ytan. På samma sätt är den externa licensieringen ofta osynlig; i satser med finit huvudverb kan varken språkbrukaren eller språkforskaren avgöra om objektet står i den preverbala objektspositionen eller i den postverbala.

Undersökningen visar vidare att denna typ av variationsgrammatik överlever åtminstone fram till slutet av 1500-talet. Under 1400-talet sker det dock en ökning av OV-frekvensen. Jag har argumenterat för att detta ska tillskrivas utomgrammatiska faktorer, framför allt det lågtyska inflytandet på både tal- och skriftspråk.

Min huvudundersökning sträcker sig inte in på 1600-talet, men en mindre kontrollundersökning av två texter gjorde att jag framkastade hypotesen att OV-ordföljden under 1600-talet alltmer övergår till att bli ett rent skriftspråksfenomen. Om detta är riktigt innebär det att vi får en förändring av den interna grammatiken. Variationsgrammatiken ersätts med en VO-grammatik.

Jag har också visat två andra egenheter hos den variationsgrammatik som svenskan har fr.o.m. 1300-talet. Dels visar jag att OV-ordföljd generellt sett är vanligare i polaritetssatser, dvs. negerade, frågande eller villkorade satser. Dessutom visar jag att pronomina objekt skiljer sig från vanliga nominalfrasobjekt, i det att de normalt står före negationen i OV-satser. Vanliga nominalfraser står däremot normalt efter denna. Jag har antagit att skillnaden är densamma som vi finner vid objektsskifte i nusvenska.

Sammanfattningsvis vill jag se två stora förändringar av den inre grammatiken. Den första förändringen sker runt 1300. Då införs kravet på att sätta ut artiklar, och därmed börjar språkbrukarna uppfatta sådana fraser som licensierade i postverbal position. Det inleder en

lång period med två möjligheter att licensiera objektet, internt (genom att fylla D-positionen) eller externt (genom flyttning till en preverbal position). Denna variationsgrammatik försvinner förmodligen ur språket på 1600-talet. Jag har också påvisat en språkförändring under 1400-talet; då börjar OV-frekvensen att öka. Detta är enligt min mening inte en förändring av den inre grammatiken, utan en förändring i språkbruket som har utomspråkliga orsaker.

Den starkaste versionen av mitt förslag till objektslicensiering i variationsgrammatiken vore förstås att hävda att ett objekt som är internt licensierat inte kan flytta till en position före verbet. Att typ I nästan aldrig påträffas framför verbet tyder ju på detta. Det skulle i så fall innebära att alla de postverbala objekten av typ II har licensierat sin D-position (genom flyttning av determinerare eller huvudord), medan motsatsen gäller för alla preverbala objekt av typ II, dvs. i dessa är D-positionen tom. Detta är emellertid inte möjligt att visa direkt i fornsvenska nominalfraser eftersom denna typ av flyttning till D normalt inte syns på ytstrukturen.

I den senaste generativa litteraturen hävdas det ofta att språket styrs av ekonomiprinciper. Kort uttryckt innebär det att element flyttar i syntaxen om och endast om de måste flytta. Därmed utesluts i princip all optionalitet i språket som inte är motiverad av olika betydelse. Denna typ av ekonomitänkande har blivit särskilt viktig inom den senaste versionen av den Chomskyanska grammatikteorin, minimalistteorin (se Chomsky 1995).

Även om jag själv ställer mig skeptisk till att språket skulle vara ekonomiskt och i princip sakna variation, måste jag medge att den undersökning jag här har presenterat till en del kan ses som ett stöd för ekonomiprinciperna. Jag har alltså på ett område där språket tycks uppvisa stor variation visat att variationen till en stor del styrs av specifika regler, dvs. att objekt som står efter verbet inte har samma struktur som de som står före verbet. Eftersom objektets struktur från början måste bestämmas (dvs. om D-positionen ska vara fylld eller inte), har man sedan ingen valmöjlighet. Grammatiska regler tvingar fraser med tom D-position att flytta och de tvingar fraser med fylld D-position att stå kvar. Det är emellertid inte helt säkert att denna variation kan beskrivas inom ramen för minimalistteorin så som den ser ut idag.

Litteratur

A. Excerperade och citerade texter

1. *Huvudundersökningen*

- ÖgL Östgötalagen, SSGL 2, utg. C. J. Schlyter. Original från 1280-talet, hskr. från ca 1350. Excerperade balkar: Kristnubalken (1–26), Edsöre (26–46), Egna salur (131–152) samt Bygdabalken (185–232)
- UL Upplandslagen, SSGL 3, utg. C. J. Schlyter. Original från 1297. Hskr. några år yngre. Excerperade partier: Stadfästelsebrev (s. 3–6), Företal (6–8), Konungsbalk (87–101), Ärvdabalk (103–129), Malhelgisbalk (129–178) och Jordabalk (179–202).
- Leg Fornsvenska legendariet, SFSS 7:1, utg. G. Stephens. Original från 1276–1307, hskr. (Codex Bureanus) från ca 1350. Hela Bureanus utom verspartiet på s. 72–79 och ett yngre mirakel på s. 176–178 har excerperats. I utgåvan återfinns de excerperade partierna på s.: 1–16, 17–31, 49–52, 54–65, 70–72, 99–103, 128–157, 165–176, 181–210, 414–422 och 489–534.
- Mos Pentateuchparafrasen. SFSS 60, utg. O. Thorell. Original ca 1330, hskr. (MB I B) från 1502. Hela utgåvan har excerperats.
- Jär Järteckensboken. SFSS 22, utg. G.E. Klemming. Hskr. (Codex Oxenstiernianus) från 1385, originalet förmodligen något tidigare. Hela texten (s. 2–128 i utgåvan) har excerperats.
- Greg Gregorius av Armenien. SFSS 15, utg. G.E. Klemming. Original från slutet av 1300-talet, hskr. A från ca 1420, hskr. D från ca 1450. Hela hskr. A har excerperats (s. 259–325). I hskr. A:s lakuner har hskr. D excerperats (s. 357:24–28, 364:31–366:24, 378:31–382:10, 392:8–11 samt 416:12–418:3).
- Birg Birgittas uppenbarelser, Bok 1–3. SFSS 9:1, utg. G.E. Klemming. Original från slutet av 1400-talet, hskr. (Holm A 33) från början av 1400-talet. Hela volymen har excerperats.
- MP I Den äldsta postillan. SFSS 23:1, utg. G.E. Klemming. Original ca 1400, hskr. från början av 1400-talet. Den första tredjedelen av texten har excerperats (t.o.m. första söndagen efter påsk, dvs. s. 3–132 i utgåvan).
- Val Namnlös och Valentin. SFSS 52, utg. Wolff. Original från ca 1450, hskr. några få år yngre. Hela den fornsvenska texten har excerperats.
- Did Didrik af Bern. Hand A. SFSS 10, Utg. Hyltén-Cavallius. Original från 1450-talet, hskr. från slutet av 1400-talet. Endast de partier som skrivits av Hand A har excerperats (fr.o.m. kapitel 1 till andra raden på kapitel 268, s. 1–205 i utgåvan).
- Regl Constitutiones, St Augustini Regel, Lucidarium. SFSS 9:5, utg. G.E. Klemming. Original och hskr. (Germ. Fol. 726 i Berlins KB) från andra halvan av 1400-talet. Hela texten (s. 3–106 i utgåvan) har excerperats.

- Link Linköpingslegendariet. SFSS 7:1-3. Utg. G. Stephens. Original från slutet av 1400-talet, hskr. (B 70a i Linköpings stiftsbibliotek) från 1526. De 15 första legenderna i hskr., alla översatta av Nils Ragvaldi, har excerperats. I utgåvan upptar de: 7:1: s. 331-336; 7:2: s. 660-675; 7:3: s. 64-69, 154-196, 262-320 och 386-480.
- Troja Historia Trojana. SFSS 29, utg. R. Geete. Originalhskr. från 1529. Ungefär halva texten (s. 1-173 i utgåvan) har excerperats.
- Petri En Swensk Cröneka (af Olavus Petri. Samlade Skrifter af Olavus Petri, Fjärde bandet," utg. J. Sahlgren, Uppsala 1917. Original från 1530-talet, hskr. (O. Petri Krönika Nr 1, KB) från 1540-talet. Hela texten (både hand A och B) har excerperats.
- Swart Peder Swarts krönika. Konung Gustaf I:s krönika, utg. N. Eden, Sthlm 1912. Originalhskr. från 1560. Hela texten har excerperats.
- Brahe Per Brahes krönika. Per Brahe d.ä:s fortsättning av Peder Swarts krönika I och II, utg. Ahnfeldt, Lund 1896-1897. Original från 1580-talet, samtida hskr. Hela texten har excerperats.

2. Kontrollundersökning 1: Objektplacering fördelat på objektstyper

- ST Siælinna Thrøst. SFSS 79, utg. S. Henning. Original från 1420-talet, hskr. från ca 1440. De två första budorden har excerperats (s. 6-102 i utgåvan).
- Barl Barlaam och Josaphat. SFSS 28, utg. G.E. Klemming. Originalhskr. från ca 1440. Hela texten har excerperats (s. 3-107 i utgåvan).

3. Kontrollundersökning 2: De första 40 beläggen av typ I

- Bo Bonaventuras betraktelser. SFSS 15, utg. G.E. Klemming. Original från slutet av 1300-talet, hskr. från ca 1420. Excerperade sidor: 1-63.
- Anna Sankta Anna. SFSS 7:3, utg. G. Stephens. Hskr. (Cod Benz från mitten av 1400-talet). Hela texten har excerperats (s. 3-26 i utgåvan).
- Tu Tundalus i Jöns Buddes bok. SFSS 20, utg. F.A. Dahlgran. Originalhskr. från (1487-1491). Hela texten har excerperats (s. 215-252 i utgåvan).
- SV Speculum Virginum. SFSS 31, utg. R. Geete. Original från 1472-1486, hskr. (Cod. Holm A) från ca 1500. Andra boken och större delen av tredje boken har excerperats (s. 66-118 i utgåvan).
- Kat Sankta Katerina. SFSS 7:3, utg. G. Stephens. Hskr. (B 41 i Linköpings stiftsbibliotek) från början av 1500-talet. Hela texten (s. 108-153) har excerperats.
- Bond Peder Månssons Bondakonst. SFSS 75, utg. J. Granlund. Originalhskr. från 1516-1519. Excerperade sidor: 1-127.

4. *Kontrollundersökning 3: Objektspacering vid infinitiv*

- Gyll Carl Carlsson Gyllenhielm: Egenhändige anteckningar rörande tiden 1597–1601. Historiska handlingar 20. Sthlm 1905. Originalhskr. från ca 1640. Hela texten har excerperats.
- Horn Agneta Horn: Beskrivning över min vandringstid, utg. G. Holm. Nordiska texter och undersökningar 20. Uppsala 1959. Originalhskr. från 1657. Hela texten har excerperats.

5. *Övriga äldre texter*

- GS Gutasagan. SSGL 7, utg. C.J. Schlyter. Original från 1200-talet, hskr. från ca 1350.
- Iv Ivan Lejonridaren. SFSS 50, utg. E. Noreen. Original från 1303, hskr. från 1400–1425.
- RK2 Rimkrönikan 2, Karlskrönikan. SFSS 17:2, utg. G.E. Klemming. Original ca 1450, hskr. från 1452.
- Pið Þiðriks saga af Bern. Udgivet for Samfund for udgivelse af Gammel nordisk litteratur ved H. Bertelsen, del I–II. S.L. Møllers Bogtrykkeri, København.

SSGL= Samlingar av Sveriges Gamla Lagar, utg. H. S. Collin och C. J. Schlyter.

SFSS= Svenska Fornskriftssällskapets Samlingar.

B. Referenser

- Abney, P. S. 1987: *The English Noun Phrase in its Sentential Aspect*. Opubl. doktorsavh. MIT, Cambridge, Mass.
- Andersson, E. 1987: "Vad är huvudord i en svensk nominalfras". *The Nordic Languages and Modern Linguistics* 6: 67–78. Helsinki University Press, Helsingfors.
- Battye, A. 1989: "Putting some Romance into a DP-analysis". Handout, föredrag vid *Colloquium on Noun Phrase Structure*, Manchester 1989.
- Besten, H. den. 1983: "On the Interaction of Root Transformations and Lexical Deletive Rules", *On the Formal Syntax of the Westgermania*, s. 47–131. John Benjamins, Amsterdam.
- Bhatt, Ch. 1990: *Die syntaktische Struktur der Nominalphrase im Deutschen*. Studien zur Deutschen Grammatik 38. Günther Narr, Tübingen.
- Chomsky, N. 1995: *The Minimalist Program*, MIT Press, Cambridge, Mass./London.
- Dahlstedt, K.-H. & Ågren, P.-U. 1980: *Övre norrlands bygdemål*. Skrifter utgivna av Johan Nordlander-Sällskapet 2. Cewe, Umeå.
- Delsing, L.-O. 1989: *A DP-analysis of the Scandinavian Noun Phrase*. Manu-

- skript, Föredrag hållet vid Colloquium on Noun Phrase Structure, Manchester.
- 1991: "Om genitivens utveckling i fornsvenskan". *Studier i svensk språkhistoria* 2: 12–30, utg. Malmgren, S-G. & Ralph, B. Nordistica Gothoburgensia 14, Göteborg.
 - 1993: *The Internal Structure of Noun Phrases in the Scandinavian Languages. A Comparative Study*. Doktorsavh. Institutionen för nordiska språk, Lund.
 - 1996: "Nominalfrassyntax i skandinaviska dialekter". *Syntaktisk variation i nordiske målföre* (= *Nordica Bergensia* 1996), s. 24–74. utg. Øystein A. Vangsnes, Nordisk institutt, Bergen.
 - 1998: "Support verbs and the Argument rule" i *Studies in Valency IV. Valency and Verb Typology*, utg. Karen Van Dorme & Lene Schøster. Odense University Press, Odense.
- Egerland, V. 1996: *The Syntax of Past Participles. A Generative Study of Nonfinite Constructions in Ancient and Modern Italian*. Doktorsavh. Études Romanes de Lund, Lund University Press.
- Falk, C. 1993: *Non-Referential Subjects in the History of Swedish*. Doktorsavh. Institutionen för nordiska språk, Lund.
- Fiva, T. 1987: *Possessor chains in Norwegian*. Novus, Oslo.
- Hellan, L. 1986: "The Headedness of NPs in Norwegian". *Features and Projections* 89–122, utg. P Muysken & H van Riemsdijk. Dordrecht: Foris.
- Henning, S. 1960: "Skrivarformer och Vadstenaspråk i Siælinna Thrøst". En textkritisk och filologisk undersökning. SFSS 66. Uppsala 1960.
- Hirvonen, I. 1996: "Konstruktionstyperna *den gamle man, den gamle mannen* och *gamle mannen* i fornsvenskan", i *Studier i nordisk filologi* 75.
- Holmberg, A. 1986: *Word Order and Syntactic Features in the Scandinavian Languages and English*. Institutionen för lingvistik, Stockholm.
- Holmberg, A. & G. Sandström 1996: "Vad är det för särskilt med nordsvenska nominalfraser". *Syntaktisk variation i nordiske målföre* (= *Nordica Bergensia* 1996), s. 75–89. utg. Øystein A. Vangsnes, Nordisk institutt, Bergen.
- Jespersen, O. 1934: "Gruppegenitiv på Dansk". *Studier tilegnede Verner Dahlerup*, s. 1–7. København.
- Josefsson, G. 1992: "Object Shift and Weak Pronominals in Swedish". *Working Papers in Scandinavian Syntax* 49: 59–94, Lund.
- Kayne, R. S. 1995: *The Antisymmetry of Syntax*. Linguistic Inquiry Monograph 25, MIT Press, Cambridge, Mass/London.
- Koptjevskaja-Tamm, M. (under tryckning). " 'A woman of sin', 'A man of Duty' and 'A hell of a mess'; non-determiner genitives in Swedish", i *The noun phrase in the languages of Europe*, utg. F. Plank. Mouton de Gruyter, Berlin.
- Larm, K. 1936: *Den bestämda artikeln i äldre fornsvenska. En historisk-semologisk studie*. Stockholm.
- Lightfoot, D. 1979: *Principles in Diachronic Syntax*. Cambridge University Press, Cambridge, England.
- Norde, M. 1997: *The History of the Genitive in Swedish. A Case Study in Degrammaticalization*. Vakgroep Skandinavische taal- en letterkunde. Amsterdam.

- Platzack, C. 1982: "Transitive Adjectives in Old and Modern Swedish". *Papers from the 5th International Conference on Historical Linguistics*. 273–282, Benjamins, Amsterdam.
- 1983: "Three Syntactic Changes in the Grammar of Written Swedish around 1700". *Struktur och variation*, Meddelanden från Stiftelsens för Åbo akademi forskningsinstitut 85, s. 43–63, Åbo.
- 1986a: "The Position of the Finite Verb in Swedish", *Verb Second Phenomena in the Germanic Languages*, s. 27–47, utg. H. Haider & M. Prinzhorn, Foris, Dordrecht.
- 1986b: "COMP, INFL, and the Germanic Word Order", *Topics in Scandinavian Syntax*, s. 185–234, utg. L. Hellan & Kirsti Koch Christensen, Reidel, Dordrecht.
- 1986c: "Diderichsens positionsschema och generativ transformationsgrammatik". *Nydanske studier & Allmen kommunikationsteori* 16–17, s. 161–170.
- Pettersson, G. 1988: "Bisatsledföljden i svenskan eller Varifrån kommer BIFF-regeln?", *Arkiv för nordisk filologi* 103, s. 157–180, Lund.
- Ritter, E. 1988: "A head-movement approach to construct state noun phrases", *Linguistics* 26: 909–929.
- Rögnvaldsson, E. 1991: "Oblique Subjects in Old Icelandic". *Papers from the Twelfth Scandinavian Conference of Linguistics*, s. 147–165, utg. Halldor Á. Sigurðsson. Háskoli Íslands, Reykjavík.
- Shlonsky, U. 1991: "Quantifiers as Functional Heads". *Lingua* 84: 159–180.
- Sigurðsson, H. Á. 1989: *Verbal Syntax and Case in Icelandic*. Institutionen för nordiska språk, Lund
- Stowell, T. 1991: "Determiners in NP and DP". *Views on Phrase Structure*: 37–56, utg. K. Leffel, Riedel.
- Ståhle, C. I. 1988 [postumt]: *Studier över Östgötalagen*. utg. G. Holm. SFSS 77, Lund 1988.
- Svenonius, P. 1993: "Selection, adjunction and concord in the DP". *Studia Linguistica* 47: 2. Blackwell, Oxford, UK & Cambridge, Mass.
- Szabolcsi, A. 1983: "The Possessor that ran away from Home". *The Linguistic Review* 3: 89–102.
- Taraldsen, K. T. 1991: "Two arguments for Functional Heads". *Lingua* 84: 85–108.
- Thelander, M. 1980: "Någonting om bl. a. ingenting", *Nysvenska studier* 59–60, s. 323–340, Uppsala.
- Thorén, I. 1942: *Studier över Själens tröst*, Bidrag till kännedom om den litterära verksamheten i 1400-talets Vadstena. Nordiska texter och undersökningar 14. Geber, Stockholm, Munksgaard, Köpenhamn, Uppsala.
- Torp, A. 1973: "Om genitivomskrivningar og -s:genitiv i Norsk". *Maal og Minne* 1973: 124–150, Oslo.
- Vangsnes, Ø. A. 1996: "A Configurational Approach to Noun Phrase Interpretation", i Joao Costa et al (utg.): *Proceedings of ConSOLE 4*.
- Wenning, A. 1930: *Studier över ordföljden i fornsvenska*. Lindstedts universitetsbokhandel, Lund.
- Wessén, E. 1956: *Svensk språkhistoria III*. Almqvist & Wiksell, Stockholm.

Appendix — Huvudundersökningen

ÖgL

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	0	0	0	0	0	0
Koordinerade nominalfraser	4	15	0	3	4	18
Determinativt pronomen	0	5	0	0	0	5
Typ I	176	53	15	23	191	76
Obestämd artikel	0	0	0	0	0	0
Bestämd artikel	14	15	1	18	15	33
Egennamn	0	0	0	0	0	0
Genitivattribut	15	8	1	1	16	9
Räkneord	14	7	0	0	14	7
Nakna substantiv	133	23	13	4	146	27
Typ II	55	21	9	5	64	26
Funktionsverbskonstr	2	0	0	0	2	0
Possessivt pronomen	29	13	3	4	32	17
Demonstrativt pronomen	2	1	2	0	4	1
Indefinit pronomen	22	7	4	1	26	8
Personliga pronomen	67	32	16	1	83	33
Summa	302	126	40	32	342	158

UL

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	3	0	0	0	3	0
Koordinerade nominalfraser	2	7	0	3	2	10
Determinativt pronomen	0	2	0	0	0	2
Typ I	133	17	14	7	147	24
Obestämd artikel	0	0	0	0	0	0
Bestämd artikel	3	0	4	1	7	1
Egennamn	0	0	0	0	0	0
Genitivattribut	1	2	0	2	1	4
Räkneord	13	5	0	0	13	5
Nakna substantiv	116	10	10	4	126	14
Typ II	29	8	6	5	35	13
Funktionsverbskonstr	3	0	0	0	3	0
Possessivt pronomen	13	4	3	4	16	8
Demonstrativt pronomen	4	1	1	1	5	2
Indefinit pronomen	9	3	2	0	11	3
Personliga pronomen	61	11	7	4	68	15
Summa	228	45	27	19	255	64

LEG

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	1	0	8	1	9	1
Koordinerade nominalfraser	0	4	1	0	1	4
Determinativt pronomen	0	0	0	0	0	0
Typ I	13	30	7	16	20	46
Obestämd artikel	0	1	0	1	0	2
Bestämd artikel	2	2	1	2	3	4
Egennamn	0	6	2	1	2	7
Genitivattribut	3	8	0	0	3	8
Räkneord	0	0	1	0	1	0
Nakna substantiv	8	13	3	12	11	25
Typ II	13	26	7	3	20	29
Funktionsverbskonstr	0	3	0	0	0	3
Possessivt pronomen	8	15	3	2	11	17
Demonstrativt pronomen	0	2	0	0	0	2
Indefinit pronomen	5	6	4	1	9	7
Personliga pronomen	32	9	17	3	49	12
Summa	59	69	40	23	99	92

MOS

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	14	2	5	1	19	3
Koordinerade nominalfraser	1	86	3	26	4	112
Determinativt pronomen	1	22	1	4	2	26
Typ I	55	349	15	59	70	408
Obestämd artikel	2	8	1	1	3	9
Bestämd artikel	8	61	2	10	10	71
Egennamn	0	21	0	7	0	28
Genitivattribut	2	79	3	16	5	95
Räkneord	5	17	0	0	5	17
Nakna substantiv	38	163	9	25	47	188
Typ II	57	256	21	60	78	316
Funktionsverbskonstr	6	17	2	4	8	21
Possessivt pronomen	7	161	4	37	11	198
Demonstrativt pronomen	10	21	2	4	12	25
Indefinit pronomen	34	57	13	15	47	72
Personliga pronomen	115	215	47	44	162	259
Summa	355	1 535	128	313	483	1 848

JÄR

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	2	0	1	0	3	0
Koordinerade nominalfraser	0	5	0	1	0	6
Determinativt pronomen	0	0	0	0	0	0
Typ I	1	53	3	29	4	82
Obestämd artikel	0	1	0	0	0	1
Bestämd artikel	0	12	1	6	1	18
Egennamn	0	2	0	3	0	5
Genitivattribut	1	19	1	10	2	29
Räkneord	0	0	0	2	0	2
Nakna substantiv	0	19	1	8	1	27
Typ II	6	28	6	10	12	38
Funktionsverbskonstr	1	1	0	0	1	1
Possessivt pronomen	2	18	2	7	4	25
Demonstrativt pronomen	1	3	2	3	3	6
Indefinit pronomen	2	6	2	0	4	6
Personliga pronomen	23	60	17	14	40	74
Summa	32	146	27	54	59	200

GREG

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	2	0	1	0	3	0
Koordinerade nominalfraser	0	3	0	0	0	3
Determinativt pronomen	0	6	1	4	1	10
Typ I	1	31	1	8	2	39
Obestämd artikel	0	1	0	0	0	1
Bestämd artikel	1	9	0	1	1	10
Egennamn	0	2	0	1	0	3
Genitivattribut	0	0	0	0	0	0
Räkneord	0	6	0	4	0	10
Nakna substantiv	0	13	1	2	1	15
Typ II	5	18	4	10	9	28
Funktionsverbskonstr	1	2	0	0	1	2
Possessivt pronomen	3	13	1	6	4	19
Demonstrativt pronomen	1	0	3	1	4	1
Indefinit pronomen	0	3	0	3	0	6
Personliga pronomen	8	32	8	9	16	41
Summa	16	90	15	31	31	121

BIRG

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	11	0	4	0	15	0
Koordinerade nominalfraser	0	37	0	3	0	40
Determinativt pronomen	0	9	0	2	0	11
Typ I	1	182	0	30	1	212
Obestämd artikel	0	3	0	3	0	6
Bestämd artikel	0	59	0	9	0	68
Egennamn	0	0	0	0	0	0
Genitivattribut	0	24	0	4	0	28
Räkneord	0	11	0	1	0	12
Nakna substantiv	1	85	0	13	1	98
Typ II	12	175	6	14	18	189
Funktionsverbskonstr	1	8	1	0	2	8
Possessivt pronomen	0	111	0	9	0	120
Demonstrativt pronomen	0	17	3	4	3	21
Indefinit pronomen	11	39	2	1	13	40
Personliga pronomen	35	244	13	16	48	260
Summa	59	647	23	65	82	712

MPI

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	1	0	0	0	1	0
Koordinerade nominalfraser	0	5	0	1	0	6
Determinativt pronomen	0	0	0	0	0	0
Typ I	0	67	0	6	0	73
Obestämd artikel	0	2	0	0	0	2
Bestämd artikel	0	8	0	2	0	10
Egennamn	0	3	0	1	0	4
Genitivattribut	0	19	0	2	0	21
Räkneord	0	0	0	0	0	0
Nakna substantiv	0	35	0	0	0	35
Typ II	6	32	1	3	7	35
Funktionsverbskonstr	1	3	0	0	1	3
Possessivt pronomen	2	24	1	2	3	26
Demonstrativt pronomen	2	2	0	1	2	3
Indefinit pronomen	1	3	0	0	1	3
Personliga pronomen	8	55	1	4	9	59
Summa	15	159	2	14	17	173

VAL

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	2	0	1	0	3	0
Koordinerade nominalfraser	1	9	1	1	2	10
Determinativt pronomen	0	2	0	2	0	4
Typ I	0	23	0	11	0	34
Obestämd artikel	0	10	0	1	0	11
Bestämd artikel	0	2	0	4	0	6
Egennamn	0	1	0	3	0	4
Genitivattribut	0	3	0	1	0	4
Räkneord	0	0	0	0	0	0
Nakna substantiv	0	7	0	2	0	9
Typ II	9	34	4	11	13	45
Funktionsverbskonstr	1	1	0	0	1	1
Possessivt pronomen	4	23	1	5	5	28
Demonstrativt pronomen	1	7	0	1	1	8
Indefinit pronomen	3	3	3	5	6	8
Personliga pronomen	37	34	8	9	45	43
Summa	49	102	14	34	63	136

DID

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	18	0	0	0	18	0
Koordinerade nominalfraser	0	16	0	8	0	24
Determinativt pronomen	1	9	0	0	1	9
Typ I	3	89	2	29	5	118
Obestämd artikel	0	24	0	3	0	27
Bestämd artikel	0	16	0	12	0	28
Egennamn	0	20	0	4	0	24
Genitivattribut	0	2	0	1	0	3
Räkneord	0	3	0	0	0	3
Nakna substantiv	3	24	2	9	5	33
Typ II	29	117	8	33	37	150
Funktionsverbskonstr	3	5	0	5	3	10
Possessivt pronomen	10	89	4	26	14	115
Demonstrativt pronomen	6	11	0	0	6	11
Indefinit pronomen	10	12	4	2	14	14
Personliga pronomen	68	153	17	30	85	183
Summa	119	384	27	100	146	484

REGLOR

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	2	0	0	0	2	0
Koordinerade nominalfraser	0	14	0	0	0	14
Determinativt pronomen	0	4	0	1	0	5
Typ I	1	66	0	13	1	79
Obestämd artikel	0	0	0	0	0	0
Bestämd artikel	0	17	0	3	0	20
Egenamn	0	2	0	6	0	8
Genitivattribut	0	4	0	1	0	5
Räkneord	0	9	0	0	0	9
Nakna substantiv	1	34	0	3	1	37
Typ II	5	20	1	8	6	28
Funktionsverbskonstr	1	0	0	0	1	0
Possessivt pronomen	1	14	1	4	2	18
Demonstrativt pronomen	0	1	0	1	0	2
Indefinit pronomen	3	5	0	3	3	8
Personliga pronomen	29	34	5	4	34	38
Summa	37	138	6	26	43	164

LINK

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	2	0	0	0	2	0
Koordinerade nominalfraser	0	14	0	4	0	18
Determinativt pronomen	0	2	0	0	0	2
Typ I	0	66	0	32	0	98
Obestämd artikel	0	9	0	2	0	11
Bestämd artikel	0	17	0	9	0	26
Egenamn	0	4	0	3	0	7
Genitivattribut	0	16	0	7	0	23
Räkneord	0	2	0	2	0	4
Nakna substantiv	0	18	0	9	0	27
Typ II	21	33	14	17	35	50
Funktionsverbskonstr	4	1	3	0	7	1
Possessivt pronomen	6	18	1	11	7	29
Demonstrativt pronomen	6	10	5	4	11	14
Indefinit pronomen	5	4	5	2	10	6
Personliga pronomen	69	13	30	6	99	19
Summa	92	128	44	59	136	187

TROJA

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	4	0	0	0	4	0
Koordinerade nominalfraser	0	5	2	4	2	9
Determinativt pronomen	0	4	0	1	0	5
Typ I	3	62	1	19	4	81
Obestämd artikel	0	7	0	2	0	9
Bestämd artikel	2	17	1	5	3	22
Egennamn	1	9	0	3	1	12
Genitivattribut	0	12	0	7	0	19
Räkneord	0	0	0	0	0	0
Nakna substantiv	0	17	0	2	0	19
Typ II	24	77	7	20	31	97
Funktionsverbskonstr	4	5	0	2	4	7
Possessivt pronomen	7	51	1	12	8	63
Demonstrativt pronomen	4	8	3	1	7	9
Indefinit pronomen	9	13	3	5	12	18
Personliga pronomen	48	93	19	24	67	117
Summa	78	242	29	68	107	310

PETRI

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	24	0	8	0	32	0
Koordinerade nominalfraser	0	47	0	23	0	70
Determinativt pronomen	1	23	1	10	2	33
Typ I	1	302	2	181	3	483
Obestämd artikel	0	23	1	26	1	49
Bestämd artikel	0	116	1	52	1	168
Egennamn	0	67	0	47	0	114
Genitivattribut	0	14	0	13	0	27
Räkneord	0	10	0	6	0	16
Nakna substantiv	1	72	0	37	1	109
Typ II	27	152	29	93	56	245
Funktionsverbskonstr	0	7	0	8	0	15
Possessivt pronomen	0	72	2	43	2	115
Demonstrativt pronomen	3	26	1	13	4	39
Indefinit pronomen	24	47	26	29	50	76
Personliga pronomen	37	284	14	99	51	383
Summa	90	808	54	406	144	1 214

SWART

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	11	0	6	1	17	1
Koordinerade nominalfraser	0	27	0	14	0	41
Determinativt pronomen	0	6	0	2	0	8
Typ I	2	110	0	71	2	181
Obestämd artikel	0	10	0	19	0	29
Bestämd artikel	0	37	0	12	0	49
Egennamn	0	20	0	18	0	38
Genitivattribut	1	11	0	5	1	16
Räkneord	0	1	0	4	0	5
Nakna substantiv	1	31	0	13	1	44
Typ II	21	80	10	39	31	119
Funktionsverbskonstr	1	3	0	2	1	5
Possessivt pronomen	1	35	1	16	2	51
Demonstrativt pronomen	2	14	5	8	7	22
Indefinit pronomen	17	28	4	13	21	41
Personliga pronomen	35	130	19	46	54	176
Summa	69	353	35	173	104	526

BRAHE

Objektstyp	Infinitiv		Particip		Totalt	
	OV	VO	OV	VO	OV	VO
Negationsobjekt	4	0	3	0	7	0
Koordinerade nominalfraser	0	11	1	8	1	19
Determinativt pronomen	0	1	0	1	0	2
Typ I	0	48	0	46	0	94
Obestämd artikel	0	8	0	7	0	15
Bestämd artikel	0	17	0	12	0	29
Egennamn	0	1	0	7	0	8
Genitivattribut	0	3	0	2	0	5
Räkneord	0	1	0	2	0	3
Nakna substantiv	0	18	0	16	0	34
Typ II	2	51	2	21	4	72
Funktionsverbskonstr	0	1	0	1	0	2
Possessivt pronomen	0	23	0	10	0	33
Demonstrativt pronomen	0	12	0	4	0	16
Indefinit pronomen	2	15	2	6	4	21
Personliga pronomen	11	73	2	27	13	100
Summa	17	184	8	103	25	287